

ANONİM ŞİRKETLERDE SERMAYE AZALTIMININ VERGİLENDİRİLMESİNİN KURUMLAR VERGİSİ KANUNU (KVK) MADDE 32/B DÜZENLEMESİ ÖNCESİ VE SONRASI HUKUKİ DURUMU

THE LEGAL STATUS OF TAXATION OF CAPITAL DECREASE IN JOINT STOCK COMPANIES BEFORE AND AFTER THE REGULATION OF ARTICLE 32/B OF CORPORATE TAX LAW

Semra YALÇIN*

ÖZ

Sermayenin ortaklara geri ödenmesi suretiyle sermaye azaltımı yapılması durumunda Türk Ticaret Kanunu (TTK) açısından önemli olan alacaklıların muvafakatının alınması ve haklarının korunması iken; vergi kanunları açısından önemli olan ise gerekli vergilendirme işlemlerinin yapılmasıdır. Vergi kanunları temel olarak, sermayeyi değil sermayenin getirisini vergilemeyi amaçladığından hukukumuzda sermayenin vergilendirilmesi mümkün değildir. Türk vergi kanunlarında (hem Gelir Vergisi Kanunu'nda hem Kurumlar Vergisi Kanunu'nda) nakit sermaye indirimi ve şirketin kendi paylarını iktisabı haricinde, sermaye azaltımının vergisel sonuçlarına ilişkin düzenleme bulunmuyordu. Sermaye azaltımı müessesesine ilişkin açıklamalar Türk Ticaret Kanunu'nda yapılmıştı ve bu açıklamalar azaltımın nasıl yapılacağının prosedürüne ilişkin olup vergisel sonuçlarına ilişkin herhangi bir hüküm yer almıyordu. 09/11/2022 tarih ve 32008 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan, 7420 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Kurumlar

* Danıştay Tetkik Hâkimi

sem3160@yahoo.com, ORCID ID: 0009-0007-0912-2003

Semra YALÇIN

Vergisi Kanunu'na (KVK) 32/B maddesi eklenerek sermaye azaltımında vergilemeye ilişkin düzenleme yapılmıştır. 7420 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme, yasallık açısından önemli bir düzenleme olsa da idarenin özelgelerindeki görüşlerinin devamını sağlar nitelikte olması ve kısmi bölünme gibi hususlarda düzenleme içermemesi nedeni ile eleştirilere açıktır.

Anahtar Kelimeler: Sermaye Azaltımı, Vergilendirme, Özelge, Anonim Şirket, 7420 Sayılı Kanun

ABSTRACT

In case the capital reduction is made by repaying the capital to the partners, what is important in terms of the Turkish Commercial Code (TCC), is to obtain the consent of the creditors and protect the rights of the creditors; What is important in terms of tax laws is to carry out the necessary taxation procedures. Since tax laws basically aim to tax the return of capital, not the capital, it is not possible to tax capital in our law. There were no regulations in Turkish tax laws (both in the Income Tax Law and the Corporate Tax Law) regarding the tax consequences of capital reduction, except for cash capital reduction and the acquisition of the company's own shares. Explanations regarding the capital reduction institution were made in the Turkish Commercial Code, and these explanations were related to the procedure of how the reduction would be made and did not contain any provisions regarding the tax consequences. With the Law on Amendments to the Income Tax Law No. 7420 and Certain Laws and Decree Laws, published in the Official Gazette No. 32008 dated 09/11/2022, Article 32/B was added to the Corporate Tax Law and a regulation regarding taxation in capital reduction was made. Although the regulation introduced by Law No. 7420 is an important regulation in terms of legality, it is open to criticism because it ensures the continuation of the administration's views in its rulings and does not contain regulations on issues such as partial division.

Keywords: Capital Reduction, Taxation, Ruling, Incorporated Company, Law No. 7420

GİRİŞ

Sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız mal varlığıyla sorumlu bulunan sermaye şirketi olan anonim şirketlerde sermaye, pay sahipleri ve de özellikle şirket alacaklıları

bakımından koruyucu işlev taşıdığından önemlidir. Bilançonun pasif kısmında yer alan, esas sözleşmede yazılı ve ticaret siciline tescil edilmiş olan sermayenin itibari değerinin rakamsal olarak indirilmesi olan sermayenin azaltılması, alacaklıları korumak amacıyla TTK'da özel ve katı hükümlere bağlanmıştır. Uzun yıllar devam eden yüksek enflasyon oranlarının yanı sıra sermaye azaltımının esas sözleşme değişikliği, genel kurul kararı gibi sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuş olması ve azaltma kararı için ağırlaştırılmış nisaplar öngörülmüş olması; sermaye azaltımının uzun, zahmetli ve masraflı olması gibi nedenlerle sermaye azaltımı, sermaye artırımına oranla daha az karşılaşılan bir uygulama olmuştur. Sermaye azaltımının, sermayenin ortaklara geri ödenmesi suretiyle yapılması durumunda TTK açısından önemli olan alacaklıların muvafakatının alınması ve alacaklıların haklarının korunması iken; vergi kanunları açısından önemli olan ise gerekli vergilendirme işlemlerinin yapılmasıdır. Bir anonim şirketin sermayenin azaltılması yoluna gitmesinin başlıca iki sebebi olup ilki sermayenin ortaklık faaliyetlerine göre ihtiyacın üzerinde olması, diğeri ise bilanço açığının kapatılmasıdır.

Türk vergi kanunlarında sermaye azaltımında vergilendirme yapıp yapılmayacağı konusunda genel bir hüküm olmayıp nakit sermaye indirimi ve şirketin kendi paylarını iktisabı haricinde sermaye azaltımının vergisel sonuçlarına ilişkin hem GVK'da hem KVK'da düzenleme bulunmuyordu. Sermaye azaltımı müessesesine ilişkin açıklamalar TTK'da yapılmıştı ve sermaye azaltımına ilişkin TTK'da yer alan açıklamalar azaltımın nasıl yapılacağına ilişkin olup vergisel sonuçlarına ilişkin herhangi bir hüküm yer almadığından şirketler, sermaye azaltılması sonrasında ortaklara iade edilen tutarların vergisel sonuçları hakkında vergi idaresinden görüş istemek zorunda kalıyordu. Özel hukuk dalı olan TTK ile usul ve esasları belirlenmiş, şekil şartlarına bağlanmış ve azaltım şekli de genel kurul tarafından serbest biçimde belirlenebile-

Semra YALÇIN

cek tescile tabi sermaye azaltımında, mali idarenin özelge bazında sınırlama getirmesi normlar hiyerarşisine aykırı bir durum oluştuyordu. Mali idarenin özelgelerde güttüğü amaç, kurum kazançlarının vergisiz bir biçimde pay sahiplerine sermaye azaltımı yoluyla aktarılması önlenerek muvazaalı sermaye azaltımlarını engellemektir. Maliye idaresi, sermaye azaltımında en yüksek vergiyi çıkaracak unsurlara öncelik verilmesini benimsiyordu.

09/11/2022 tarih ve 32008 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan, 7420 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Kurumlar Vergisi Kanunu’na 32/B maddesi eklenerek sermaye azaltımında vergilemeye ilişkin düzenleme yapılarak şirketin kuruluş aşamasında ve/veya sonradan ortaklar tarafından konulan nakdi ve/veya ayni sermayenin ve sermayeye eklenen öz kaynak unsurlarının sermaye azaltımı yoluyla ortaklara iadesi durumunda nasıl vergilendirileceği yasal dayanağa kavuşturularak sermaye azaltımı ikiye ayrılarak öz kaynağı oluşturan unsurların sermayeye eklenmesinden sonra beş yıllık süre dolmadan sermaye azaltımına gidilmesi ve beş yıllık süre dolduktan sonra sermaye azaltımına gidilmesi durumlarında azaltımın hangi sermaye unsurundan yapılmış sayılacağı ve bu unsurlardan hangilerinin kurumlar vergisine ve kâr payı dağıtımına bağlı vergi kesintisine veya sadece vergi kesintisine tabi tutulacağı veya hangi unsurların vergilendirilmeyeceği konuları düzenlenmiştir. 7420 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme, yasallık açısından önemli bir düzenleme olsa da idarenin özelgelerindeki görüşlerinin devamını sağlar nitelikte olması ve kısmi bölünme gibi hususlarda düzenleme içermemesi nedeni ile eleştirilere açıktır.

I. ANONİM ŞİRKETLERDE SERMAYE KAVRAMI VE ÖNEMİ

Anonim şirket, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız malvarlığıyla sorumlu bulunan sermaye şirkettir (TTK m. 329/1, m. 124/2). Anonim şirketlerde amaç ve konuyu

düzenleyen TTK m. 331’de “Anonim şirketler, kanunen yasaklanmamış her türlü ekonomik faaliyet için kurulurlar.” düzenlemesi yer almaktadır. Anonim şirketler, kuruluş amaçları olan bu ekonomik faaliyeti gerçekleştirmek için bir varlığa yani sermayeye ihtiyaç duymakta olup ortaklar tarafından şirkete getirilen sermaye ile anonim şirketler, kuruluş amacı olan ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirir.

TTK’da anonim şirketler bakımından esas sermaye sistemi benimsenmiş ve birçok hükümde “esas sermaye” kavramına yer verilmiştir. Sermaye, anonim şirketin bir unsuru olup “pay sahiplerinin ortaklığa getirmeyi taahhüt ettikleri malvarlığının toplamı ve bunun nakit olarak ifadesidir” (Moroğlu, 2018: 1). Pulaşlı’nın (2015 (Şerh): 630) tanımına göreyse; “Sermaye, ortaklar tarafından şirkete getirilmesi taahhüt edilen ve memleket parası ile gösterilen önceden belirlenmiş sabit bir miktarı ifade eder.” Anonim şirketler, “sermaye şirketi” kavramının tüm özelliklerini bünyesinde taşır ve şirketin devamı boyunca sermayenin varlığını sürdürmesi şarttır. Sermayenin gerek kuruluş gerek faaliyet aşamasında gözetilmesi ve korunması büyük önem taşır ve bunun için birçok tedbir alınmıştır. Örneğin; şirketin tescilinde sermayenin tamamının taahhüt edilmiş olması (TTK m. 332/1), itibari değerinin altında bir bedelle pay çıkarılamaması (TTK m. 347), sermaye için faiz ödenmemesi (TTK m. 509/1), kâr payının net kârdan dağıtılabilmesi (TTK m. 509/2) hükümleri sermayenin korunması ilkesini sağlamak için öngörülmüştür. Sermayenin korunması ilkesi; sermayenin pay sahiplerine doğrudan ve dolaylı olarak iade edilememesini (kanuna aykırı kâr dağıtılmamasını, örtülü kâr dağıtılmamasını, pay sahiplerine emsal sözleşmelere aykırı hak-sız ve meşru olmayan menfaatler sağlanmamasını, pay sahibine şirket tarafından borç verilmemesi), şirket malvarlığının şirket sona erinceye kadar işletme konusuna özgülenmesini, sermaye taahhüdüne

Semra YALÇIN

uygun olarak şirkete eksiksiz, zamanında ve gerektiği gibi getirilmesini, sermaye alacağının ödenmemesi hâlinde faiz tahakkuk ettirilmesini kapsar. Ayrıca şirketin kendi paylarını iktisap ederek pay bedellerini pay sahiplerine ödememesi ve sermayenin zararlar sonucu kısmen veya tamamen karşılıksız kalması veya şirketin acze düşmesi hâlinde alınması gereken önlemler de sermayenin korunması ilkesinin gereğidir (Tekinalp, 2010: 1682).

Anonim şirketlerde ortakların sorumluluğu, sermaye koyma yükümlülüğünün tamamen yerine getirilmiş olması ile sona erer (Doğanay, 1981: 671). TTK m. 329 ile pay sahiplerinin sadece getirmeyi taahhüt etmiş oldukları sermaye miktarı ile ortaklığa karşı sorumlu oldukları düzenlenmiş olup hukukumuzda bu durum, anonim şirketlerde “tek borç ilkesi” olarak adlandırılmaktadır. Pay sahibinin tek bir borcu vardır ve sorumluluğu sadece taahhüt ettiği sermaye tutarı kadar ve ancak şirkete karşıdır (Yavuz, 2019: 16). Sermaye, özellikle şirket alacaklıları bakımından koruyucu işlev taşıdığından alacaklılar açısından önem taşır.

Kanun’da aksi yönde bir düzenleme bulunmaması şartıyla, ticaret şirketlerine sermaye olarak getirilebilecek malvarlığı unsurları (TTK m. 127);

- para, alacak,
- kıymetli evrak, sermaye şirketlerine ait paylar,
- fikrî mülkiyet hakları, elektronik ortamlar, alanlar, adlar ve işa-
retler gibi değerler,
- taşınır ve taşınmazlar, bunlar üzerindeki faydalanma ve kul-
lanma hakları,
- kişisel emek, ticari itibar,
- ticari işletmeler,

- maden ruhsatnameleri gibi ekonomik karşılığı olan diğer haklar,
- devrolunabilen ve nakden değerlendirilebilen diğer her türlü unsurdur.

Anonim şirketlerde aynı sermaye, üzerinde sınırlı aynı bir hak, haciz ve tedbir bulunmayan, nakden değerlendirilebilen ve devrolunabilen, fikrî mülkiyet hakları ile sanal ortamlar da dâhil malvarlığı unsurlarıdır. Hizmet edimleri, kişisel emek, ticari itibar ve vadesi gelmemiş alacaklar ise sermaye olamazlar (TTK m. 342 ve m.581). Limited şirketler bakımından da bu hüküm geçerlidir (TTK m. 578).

Anonim şirketin sermayesiyle şirket malvarlığı aynı anlama gelmez. Ortaklar tarafından taahhüt edilen aynı ya da nakdi sermayenin ödenmesi ve şirketin faaliyetlerine bağlı olarak oluşan artı değer sermayeye eklenmesi sonucunda sermaye tutarında artış meydana gelmektedir (Oktay, 2013: 131). Şirketin kuruluşunda sermaye ile şirket malvarlığı eşit olmakla birlikte bu eşitlik şirket faaliyetleri sonucunda bozulur. Esas sermayenin gerçek karşılığı (ederi), konulduğu tarihten sonra değişir (Tekinalp, 2020: 82).

Anonim şirketlerde sermaye sistemi, esas sermaye ve kayıtlı sermaye sistemi olarak iki başlıkta incelenir (Bahtiyar, 1996: 7, 29). TTK'nın 332. maddesinin birinci fıkrasında esas sermaye ile kayıtlı sermaye ayrımı ortaya konularak esas sermayenin "tamamı esas sözleşmede taahhüt edilmiş bulunan sermayeyi", kayıtlı sermayenin ise "sermayenin artırılmasında yönetim kuruluna tanınmış yetki tavanını gösteren sermayeyi" ifade ettiği belirtilmiştir. TTK, Eski Türk Ticaret Kanunu'ndan (eTTK) farklı olarak halka açık olmayan anonim şirketlerde de kayıtlı sermaye sistemini benimseme imkânı getirmiş olup esas sermaye sistemi ile kayıtlı sermaye sistemi arasındaki farklılıklardan birisi de, sermaye borcunu ifa zamanı ile ilgilidir. Kayıtlı sermaye sisteminde, sisteme giriş anında sermayenin tamamının

Semra YALÇIN

ödenmiş olması gerekir (Sermaye Piyasası Kanunu m.18/2). Dolayısıyla, kuruluşta kayıtlı sermaye sistemini kabul edecek şirketlerde başlangıç sermayesinin, kuruluştan sonra bu sisteme geçilmesi durumunda ise çıkarılmış sermayenin tamamı ödenmiş olmalıdır. Kayıtlı sermaye sisteminin benimsenmesinden sonra yönetim kurulu kararıyla sermaye arttırılmasında artan kısmın ödenme zamanı ise, esas sermaye sistemine ilişkin TTK m. 459 hükmünün kıyasen uygulanacağı belirtilerek düzenlenmiştir (Coşgun, 2012: 335).

II. TTK AÇISINDAN SERMAYE AZALTIMI

Tipik bir sermaye ortaklığı olan anonim şirketlerde sermayenin önemi büyüktür ve ortaklık faaliyetlerinin devamı boyunca korunması gerekir. Belirli bir dönemde ortaklığın malvarlığı ve finansal durumunu gösteren bilanço, aktif ve pasif olarak iki ana kaleme ayrılır ve bilanço tekniği açısından sermaye, bilançonun pasif kısmında yer alan belirli bir itibari değerdir (Karayalçın, 1988: 102). Özkaynak kalemlerinden birisi olan esas sermaye, bilançonun pasif kısmında yer alır. “Sermaye azaltımı” kavramı ile kastedilen azaltma, esas veya çıkarılmış sermayenin azaltılmasıdır (Çağlar, 2010: 15). Sermayenin azaltılması, şirket ortakları yanında azaltımla birlikte alacakların teminatı olan şirket malvarlığında azalma meydana geldiği için şirket alacaklısı gerçek ve tüzel kişileri de etkiler (Bayram, 2016: 63).

Anonim ortaklığın esas sermayesi sabit bir rakam ise de sabitlikten anlaşılmaması gereken, esas sermayenin hiçbir şekilde değiştirilemeyeceği anlamına gelmeyip belirli bir usule tabi tutularak değiştirilebilmesidir. Her ne kadar anonim ortaklık sermayesinin artırılması ya da azaltılması bir esas sözleşme değişikliğini gerektirse de, esas sermaye miktarının gerek alacaklılar gerekse pay sahipleri bakımından büyük önem taşıması sebebiyle, bu miktarın artırılması ya da azaltılması özel hükümlerle düzenlenmiştir. Sermaye azaltılmasında pay sahiplerinin korunmasından ziyade alacaklıların korunması ön

plandadır; çünkü ortaklık alacaklılarının tek güvencesi olan esas sermaye rakamı azaltılarak, bu rakamın bilançonun aktif kısmında temsil ettiği malvarlığı değerleri artık bağlı malvarlığı olmaktan çıkartılıp, üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir malvarlığı haline getirilmektedir (Keskin, 2008: 24).

Sermayenin azaltılması, bilançonun pasif kısmında yer alan, esas sözleşmede yazılı ve ticaret siciline tescil edilmiş olan sermayenin itibari değerinin rakamsal olarak indirilmesidir (Tekinalp, 2020: 11). Esas sermaye, alacaklıların asgari güvencesini oluşturduğundan sermayenin azaltılması alacaklıları korumak amacıyla TTK’de özel ve katı hükümlere bağlanmıştır.

TTK m. 452’ye göre: “Genel kurul, aksine esas sözleşmede hüküm bulunmadığı takdirde, kanunda öngörülen şartlara uyarak, esas sözleşmenin bütün hükümlerini değiştirebilir; müktesep ve vazgeçilmez haklar saklıdır.” Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere anonim şirket esas sözleşmesi TTK’nin emredici hükümlerinin kabul ettiği sınırlarda ve pay sahiplerinin vazgeçilmez ve müktesep hakları saklı kalmak kaydıyla değiştirilebilir. (Türk, 1998: 145. Yazar, “sermaye azaltımı” yerine “sermaye indirimi” kavramını kullanmıştır).

Esas sözleşmeyi değiştirme yetkisi genel kurulun devredilmez yetkilerindendir. Esas sözleşmenin asgari ve zorunlu içeriği TTK m. 339’da düzenlemiş olup maddenin 2. fıkrası c bendine göre ortaklığın sermayesi, emredici kanun hükmüne göre esas sözleşmede yer alır. Esas sözleşme kurucular tarafından imzalanır ve ticaret siciline tescil edilip Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi (TTSG)’de ilan edilir.

Sermayenin azaltılmasında izlenecek yöntem, TTK m. 473-475 ve 5995 sayılı Ticaret Sicil Yönetmeliği¹ m. 79-82’de düzenlenmiştir. Bu

¹ RG, 27 Ocak 2013, Sayı 28541.

Semra YALÇIN

düzenlemeler hem esas sermaye sisteminde sermayenin azaltılmasında hem de kayıtlı sermaye sisteminde başlangıç ya da çıkarılmış sermayenin azaltılmasında uygulanır (TTK m. 473/6). Sermayenin azaltılması kararını düzenleyen TTK m. 473/3 genel kurul karar yeter sayısı konusunda TTK m. 421/3'e atıf yapmıştır ("6102 sayılı TTK hazırlanırken yapılan bir hata sonucu, atfın yanlış maddeye yapılmış olması sebebiyle sermayenin azaltılması için gereken toplantı ve karar nisapları, sermayenin artırılması için gereken nisaplara oranla yüksek belirlenmiştir. Sermayenin azaltılması işleminin yapılması için belirlenen bu yüksek nisapların düşürülmesi gerekmektedir.") (Tanrıverdi, 2016: 313-314). Buna göre sermayenin azaltılması kararı, ortaklık sermayesinin en az %75'ini oluşturan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin olumlu oyları ile alınır.

Sermayenin azaltılması, esas sözleşmede belirtilen sermaye miktarının; dolayısıyla da esas sözleşmenin değiştirilmesi olup nitelikli bir esas sözleşme değişikliği olduğundan TTK'da öngörülen yöntem yerine getirilmeden uygulanamaz. Anonim şirket yönetim kurullarının, esas sermayenin azaltılması konusundaki yasal yönetime uymaları, esas sermayenin azaltılması suretiyle şirket alacaklılarını ve imtiyazlı pay sahiplerini mağdur etmekten kaçınmaları gerekmektedir (Altaş, 2010: 103). Sermaye artırımını, faaliyet konusu, kâr dağıtımını, genel kurul, yönetim kurulu ve işleyişi gibi konulara yönelik esas sözleşme değişiklikleri temelde pay sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasına yönelik olmasına karşın, sermaye azaltımına ilişkin esas sözleşme değişikliği, münhasıran anonim şirket alacaklılarının haklarının korunmasını amaçlar (Akbulak, 2024).

TTK'ya göre sermaye azaltımında karar vermeye yetkili tek organ genel kurul olup, bu yetki genel kurulun devredilemez yetkileri arasındadır. Yönetim kurulunun da genel kurulda onaylanmak üzere bir rapor hazırlama mecburiyeti vardır. Sermayenin azaltılması ile ilgili

genel kurul toplantısından önce yönetim kurulu tarafından hazırlanacak raporun içeriği, sermaye azaltımının amacı, nedenleri, azaltımın ne şekilde gerçekleştirileceği konularından oluşmak zorundadır. Yönetim kurulu raporu, azaltımın gerçekleştirme şeklinin yani payların kısmen veya tamamen itfa edilmesi, payların birleştirilmesi, zarar azaltımı şekillerinden hangisi ile ifa edileceğini açık bir şekilde içermelidir. TTK'nın 473'üncü maddesi uyarınca da yönetim kurulu tarafından hazırlanan bu raporun, genel kurula sunulması ve genel kurul tarafından onaylanması zorunlu olup, ayrıca tescile tabidir (Tekinalp, 2020: 118).

Ticari bir işletmenin sermaye ihtiyacı temel olarak yatırım ve işletme sermaye ihtiyacının toplamı olup şirketin mevcut yatırımlarının yenilenme, bakım ihtiyaçları ile yeni yatırım ihtiyacı gerekli olan yatırım sermayesini, mal veya hizmet üretimi için gerekli ilk madde malzeme, işçilik, üretim giderleri, hizmet üretim giderleri, araştırma geliştirme giderleri, pazarlama giderleri, genel yönetim giderleri, finansman giderleri ile diğer olağan veya olağanüstü giderlerini finanse etmeye yetecek tutar ise işletme sermayesini verir. Sermaye azaltımında asgari sermaye sınırı getirilmiş ise de sermayenin azaltılmasına karar verilebilmesi için gerçek alt sınır, yatırım ve işletme sermaye ihtiyacının altında belirlenmemelidir (Aslan ve Turanlı, 2022: 82).

Sermaye azaltımı, sermaye artırımına oranla daha az karşılaşılan bir uygulama olup bu durum uzun yıllar devam eden yüksek enflasyon oranlarının yanı sıra sermaye azaltımının esas sözleşme değişikliği, genel kurul kararı gibi sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuş olması ve azaltma kararı için ağırlaştırılmış nisaplar öngörülmüş olmasından kaynaklanmıştır (Öztürk, 2012: 226).

Anonim ortaklıkların sermaye azaltımı yoluna gitmemelerinde sermaye azaltımının uzun, zahmetli ve masraflı olması da etkilidir. Bir esas sözleşme değişikliği olan sermaye azaltımının ağır işleyen genel

Semra YALÇIN

kurul kararıyla alınabilmesi, sermaye azaltımının bir an önce yapılması gerektiği hâllerde çeşitli sorunlara yol açabilir. Yeniden yapılandırma modeli olarak bahsedilen sermaye azaltımının etkili sonuçlar doğurabilmesi için pratik olması, daha etkin ve hızlı bir şekilde kullanılabilmesi, esnek düzenlemelerin olması gerekmektedir. Özellikle halka açık anonim ortaklıklar için bu tür esnek düzenlemeler ekonomik gelişmelere hızlı bir şekilde tepki verebilmek açısından daha da önemlidir. Örneğin zarar bilançosu gösteren bir ortaklığın, bu zararı sermaye azaltımı yolu ile bir an önce kapaması, hisselerin borsada ani değer kayıplarına uğramasının önüne geçer. Genel kurul toplantısına davet için gereken sürenin beklenmesi ve genel kurulun yeterli toplantı nisabına ulaşmaması nedeniyle toplanamaması tehlikesi, sermaye piyasasındaki ekonomik değişimlere uyum sağlamasını engeller (Keskin, 2009: 408-409).

III. VERGİ HUKUKU AÇISINDAN SERMAYE AZALTIMI

Sermaye azaltımının, sermayenin ortaklara geri ödenmesi suretiyle yapılması durumunda TTK açısından önemli olan alacaklıların muvafakatının alınması ve alacaklıların haklarının korunması iken; vergi kanunları açısından önemli olan ise gerekli vergilendirme işlemlerinin yapılmasıdır.

Vergi kanunları temel olarak, sermayeyi değil sermayenin getirisini vergilemeyi amaçladığından hukukumuzda sermayenin vergilendirilmesi mümkün değildir. Ancak bu durum, mükelleflerin sermaye azaltımı suretiyle örtülü yoldan kâr dağıtımı yapmalarının bahanesi olmamalı, nasıl ki GVK'nın 94/6-b-i maddesinde yer alan "kârın sermayeye ilavesi kâr dağıtımı sayılmaz" hükmü ile şirket sermayelerinin güçlendirilmesi amaçlanıyor ise mükelleflerin sermaye azaltımı suretiyle kâr dağıtımı yapmalarının engellenmesi için de sermaye azaltımı vergilendirilmelidir (Öztürk, 2012: 235).

Sermaye kazançlarının vergilendirilmesi vergi hukukunun en karmaşık konularından biri olup karmaşaya yol açan ilk problem, net değer içindeki değişimin ne zaman gelire dahil edileceği yani “tahakkuk” problemi, ikincisi zaman problemi, üçüncüsü sermaye kayıplarının sermaye kazançları ile simetrik bir muameleye tabi tutulması yani gelirin net değerdeki değişimi içermesi amacına uygun olarak sermaye kayıplarının da dikkate alınması ve diğer bir problem de örtülü varlık türleridir (Stephen’den aktaran Öztürk, 2012: 210).

Vergisel etkiler nedeniyle sermaye azaltımının yapılamaması sonucunda şirket mali durumunun daha da kötüleşmesi, kârlılığını yitirmesi, kâr dağıtamaması, şirket hisselerine yatırım yapan ya da yatırım yapması muhtemel olan kesimlerin ilgisini kaybetmesi, borsa değerinin düşmesi, rekabet imkân ve kabiliyetlerini kaybetmesi sadece şirket alacaklıları ve hissedarlarının değil bu şirket gelirleri üzerinden vergi, harç ve benzeri nitelikte gelir elde eden devletin de menfaatini olumsuz etkileyebileceğinden sermaye azaltımı, kısa vadeli vergi geliri gözüyle değil daha geniş bir perspektiften bakılması gereken bir konudur (Öztürk, 2012: 263).

Vergi mevzuatımıza göre, kurumlarda vergi sonrası kazançlar sadece dağıtım hâlinde tevkifata tabi tutulmakta, dağıtılmayan kârlar üzerinden tevkifat uygulanmamakta ve kârın sermayeye ilavesi kâr dağıtımı sayılmamaktadır. Dağıtılmayan kârlar şirket bünyesinde yedek akçe olarak tutulabileceği gibi sermayeye de ilave edilebilir ve her iki hâlde de vergileme söz konusu olmaz. Ancak, şirket sermayesi içerisindeki dağıtılmayan kârların, sermayenin azaltılması yoluyla işletmeden çekilerek ortaklara ödenmesi durumunda, bu kârlar üzerinden, kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisi yapılması gerekmekte olup şirketler, vergiye tabi olmayacak şekilde bilançolarında yer alan bazı kalemleri (geçmiş yıllara ait kârlar, gayrimenkul satış kârlarına ait fonlar, enflasyon düzeltmesi sonucu oluşan sermaye düzeltmesi

Semra YALÇIN

olumlu farkları gibi) sermayeye ilave ederek vergisel avantaj sağlamayı tercih edebilmektedir. Bu şekilde sermayenin oluşumunda ortaklar tarafından konulan değerlerin dışında, sermaye artırımı yolu ile sermayeye eklenmiş başkaca unsurlar da bulunuyorsa sermaye azaltımına gidilmesi durumunda vergileme önem arz eder (Tan, 2021: 278).

Sermaye azaltımında vergileme konusunda iç kaynaklardan yapılan sermaye artışı sonucunda oluşan sermaye yapısı önem taşır ve iç kaynaklardan oluşan esas sermaye üzerinden yapılacak azaltmalarda, önceliğin bu kalemlere verilmesi ya da tamamının bu kaynaklardan oluşması durumunda, vergileme yapılması gerekir. Uygulamada şirketler vergiden kaçınmak amacıyla sermaye azaltımının bu tür fonları ihtiva etmediğini ileri sürdüğünden azaltılacak sermayenin mahiyetinin belirlenmesi, vergilendirme açısından önem arz ettiğinden vergi idaresi olayın gerçek mahiyetini, şirket yönetim kurulunun sermaye azaltılması kararı ve sermaye azaltılması raporuna dayanılarak ortaya çıkarabileceği gibi, vergi incelemesi yoluyla da yapabilir (Kaçar, 2021: 158).

Sermaye azaltımında temel vergilendirme yaklaşımı, pay sahiplerine muvazaalı olarak vergisiz kâr dağıtımında bulunduğu şeklinde olup sermaye azaltımının kâr dağıtımı gibi kabul görmesinin en önemli gerekçesi, şirketin pay sahiplerine kâr dağıtımı yapmak yerine iç kaynaklarla artırılmış olan sermayesini azaltmak suretiyle pay sahiplerine nakit ödemedede bulunmasıdır. Konu muvazaalı işlem olarak değerlendirildiğinde, özellikle belli bir sıra dahilinde artırım ve azaltım işlemlerinin yapılması ve hukuken yapılan işlemlerin makul ve kabul edilebilir bir gerekçesinin sunulamaması durumunda VUK'un 3'üncü maddesi ve vergide özün önceliği prensipleri çerçevesinde konunun pay sahiplerine kâr dağıtımı yapılması şeklinde yorumlanması mümkün olabilir (Dikmen, 2018: 8).

Bu konuda benzer bir yorum VDDK'nın E.2020/1097, K.2022/97 sayılı kararında “... sermaye azaltımının muvazaalı şekilde vergiden kaçınmak amacıyla yapıldığı kanaatine varılması durumunda sermaye azaltımı sonucunda ortaklara dağıtılan tutarın vergilendirilmesinin gerekeceği açıktır. Olayda, sermaye azaltımının şirketin faaliyet alanının daraltılması neticesinde sermayenin yürütülen faaliyetin gerektirdiğinden fazla olduğu kanaatine varılması nedeniyle, en son sermaye artırımının üzerinden on yıldan fazla bir süre geçtikten sonra yapıldığı ve azaltımın bu amaç dışında muvazaalı olarak yapıldığına yönelik idarece yapılmış bir tespitin de bulunmadığı dikkate alındığında olayda vergilendirmeye gidilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.” şeklinde belirtilmiştir.

IV. SERMAYE AZALTIM TÜRLERİ

TTK'da sermaye azaltma türleri açıkça belirtilmemiş olup sermaye kaybı (2/3) nedeniyle sermayenin azaltılması ve bölünme hâli nedeniyle sermayenin azaltılması dışındaki sermaye azaltılmasına ilişkin diğer nedenlere yer verilmemiştir. Ancak öğretide sermaye azaltılması türlere ayrılmaktadır.

A. Sermayenin Bir Kısımının Pay Sahiplerine İadesi Amacıyla Yapılan Azaltma (Kurucu Azaltma/İncelemeli Azaltma)

Faaliyet alanı itibarıyla sermayenin şirketin ihtiyacından fazla olması ve bir kısmına gereksinim duyulmaması hâlinde, sermayenin bir kısmının pay sahiplerine iade edilmesi amacıyla yapılan sermaye azaltılmasına gidilir (Pulaşlı, 2011: 1709). Böylece atıl durumda bulunan ve sermaye azaltılması suretiyle açığa çıkan miktar, pay sahiplerine payları oranında geri ödenir veya pay sahiplerine ödenmeyip yedek akçe olarak ayrılabilir (Çağlar, 2010: 35).

Semra YALÇIN

Sermaye azaltılmasının bu türünde azaltılan sermaye tutarı ortaklara iade edilebildiğinden, TTK m. 480/3 hükmünde düzenlenen sermayenin ortaklara iadesi yasağının bir istisnasını teşkil eder.

B. Bilanço Zararının Kapatılması Amacıyla Yapılan Azaltma (Açıklayıcı Azaltma/Basitleştirilmiş Sermaye Azaltılması)

Sermayenin azaltılması yalnızca muhasebe kayıtlarında yapılan değişiklik biçiminde ortaya çıkar (Pulaşlı, 2011: 1710). Sermaye azaltımı ile birlikte yapılacak muhasebe kaydıyla pasif karakterli sermaye hesabı ile geçmiş yıl zararları karşılıklı olarak kapatılarak şirketin aktifinde azalma ve özsermayesinde eksilme olmamakta, şirket alacaklarının alacakları tehlikeye düşmemektedir (Bayram, 2016: 66). Bu azaltma ile bilançonun gerçek değeri yansıtması ve bilanço açığının kapatılması sağlanır, pay sahiplerine herhangi bir sermaye iadesi yapılmaz. TTK m. 474/2'e göre basitleştirilmiş sermaye azaltılmasında, Yönetim Kurulunun alacaklılara çağrıda bulunmaktan vazgeçebilmesi mümkündür.

C. Sermayenin Azaltılması ile Artırılmasının Aynı Anda Yapılması

TTK m. 473/1, c.1'e göre, mevcut bilanço açığının sermayenin azaltılması işlemiyle kapatılması ve aynı anda azaltılan miktar kadar sermaye artırılmasına imkân sağlanmıştır. Bu şekilde sermaye azaltılmasının en önemli özelliği esas sözleşmenin değişmemesidir. Sermaye tutarı sonuçta aynı kaldığı için, sadece yapılan işlem ve sermayenin tamamen ödenmiş olduğunu belirten Yönetim Kurulu beyanı tescil edilir, esas sözleşme değişikliği gerekmez (Tekinalp, 2020: 121).

V. ŞİRKETLERİN SERMAYE AZALTMA SEBEPLERİ

Bir anonim şirketin sermayenin azaltılması yoluna gitmesinin başlıca iki sebebi vardır. Bunlardan ilki sermayenin ortaklık faaliyet-

lerine göre ihtiyacın üzerinde olması (İhtiyacının üzerinde sermayeye sahip olunması halinde, atıl sermayenin varlığı gündeme gelecek ve bu durum şirket kâr payı oranlarını olumsuz yönde etkileyecektir. (Tekinalp, 2006: 599, 643), diğeri ise bilanço açığının kapatılmasıdır. Şirketlerde sermaye azaltılmasının diğeri nedenleri şu şekilde sıralanabilir: Şirket ortaklarından bir veya birkaçının şirketten ayrılması veya diğeri ortaklarca çıkarılması, bazı varlıkların değerini yitirmesi nedeniyle, şirketin edindiği kendi hisse senetlerini elden çıkarmamış ve bu paylar kadar sermayesini azaltma yoluna gitmiş olması (anonim şirketler için geçerlidir), şirketin kısmi bölünmesi ve devralınan şirket paylarının doğrudan ortaklara verilmesi, şirketin kendi paylarının iktisabı ve bu payların iptali. (Kalaycı, 2014: 99; Sağlam, 2022a; Kılıç, 2018: 2-6). Mülga TTK'nın 396 ila 398. maddelerinde esas sermayenin azaltılmasına gidilmesinin nedenlerinin açıklanmasına dair bir zorunluluk bulunmamakta iken TTK'da esas sermayenin azaltılması hususunun görüşüleceği genel kurul toplantısına ilişkin çağrı ilanlarında, mektuplarda ve eğer şirket internet sitesi yükümlülüğüne tabi ise yapılacak internet sitesi bildiriminde, sermaye azaltılmasına gidilmesinin sebepleri ile azaltmanın amacı ve azaltmanın ne şekilde yapılacağına ayrıntılı bir şekilde ve hesap verme ilkelerine uygun olarak açıklanması zorunlu tutulmuştur (TTK, m. 473/f.1) (Ansay, 198: 221).

Enflasyonist dönemlerde sermayenin aşınması nedeniyle çok gündeme gelmeyen sermaye azaltılması olgusuna düşük enflasyon dönemlerinde daha sık rastlanmaktadır (Varlı, 2013: 56).

Sermaye azaltımında; indirilecek sermaye tutarının serbestçe belirlenmesi ve azaltılan sermaye tutarının mevcut pay sahiplerine iade edilmesi veya başkaca bir amaca tahsis edilmesi şeklinde iki işlem söz konusu olup ikinci işleme azaltılan sermayenin kullanılması da denilmektedir (Alptürk, 2009: 32).

Semra YALÇIN

Şirketler kurulduğu dönem, bulundukları sektör ve benzeri nedenlerle yüksek sermaye tutarına sahip olabilmekte, bu yüksek sermaye oranı sermayenin atıl kalmasına neden olabilmekte ve atıl kalan tutarın daha rasyonel alanlara yönlendirilebilmesi veya daha çok yabancı kaynak ile işletme ve yatırım sermayesinin finanse edilebilmesi için sermaye azaltımına gidilebilmektedir (Açar, 2023: 15).

Anonim şirketin, ortaklık sözleşmesinde yazan belirli ve sabit esas sermayesi, ortaklık kurulurken kurucular tarafından kararlaştırılır ancak faaliyetlerine başladıktan sonra bu mevcut sermayenin belirli bir kısmı, ortaklık faaliyetleri için gereksiz kalabilir. Ortaklıkta atıl sermaye bulunması, ortaklığın hem kâr oranını hem de payların değerlerini olumsuz etkiler. Eğer ortaklık, yatırımlarına denk bir sermaye ile faaliyet gösterirse pay sahiplerine daha iyi bir oranda kâr payı dağıtılabilir (Domaniç, 1978: 1111).

Örneğin; 10.000.000 TL sermayesi bulunan anonim şirketin sermayesinin 2.000.000 TL'lik kısmı atıl durumdaysa bu ortaklık faaliyet dönemi sonunda 2.000.000 TL kâr elde ederse kâr oranı %20 olur. Oysa bu ortaklık atıl durumdaki kısmı atarak sermayesini 8.000.000 TL'ye indirseydi kâr oranı %25 olacaktı. Pay sahipleri ortaklığa, ekonomik bir hedefi gerçekleştirmek ve böylece kâr elde etmek amacıyla ortak olduklarından atıl sermayenin ortaklıktan eksilmesi, kâr dağıtım oranını yükselteceği için pay sahiplerini memnun edecek, ortaklık hisselerine talep de yükselecektir (Arslanlı, 1960: 117). Ayrıca atıl durumda olan ve boşta bekleyen bu sermaye, sahiplerine iade edilerek milli ekonomiye de kazandırılmış olur (Domaniç, 1978: 1111). Yüksek oranda kâr eden bir ortaklığın payları, payın itibari değerinin üzerinde bir değere sahip olur (Çağlar, 2010: 20).

Şirketin yıl içerisinde elde ederek pay sahiplerine dağıttığı kâr iki aşamalı olarak vergi kesintisine uğramakta olup ilk aşamada kurum

bünyesinde safi kazancın dağıtılması aşamasında gelir vergisi tevki-fatı yapılmakta, ikinci aşamada ise kâr payını elde edenlerin hukuki durumlarına bağlı olarak kâr payını elde eden kişinin geliri olarak vergilendirilmektedir. Şirketler bu durumu engellemek ve şirket kârını vergi kesintisine uğramadan ortaklara dağıtmak için sermaye azaltımı yoluna başvurabilmektedirler (Egemen, 2024). Sermaye azaltımı uygulaması ile ilgili temel sorun ise sermaye azaltımının, sermayenin ortaklara geri ödenmesi suretiyle yapılmasının bir kâr dağıtımı niteliğinde olup olmadığı ilk bakışta bir kâr dağıtımı gibi görülmemekle birlikte, esasen tam bir yargıya varılabilmesi için şirket sermayesinin hangi unsurlardan oluştuğunun incelenmesi gerekmektedir. Şirket sermayesi, ortaklar tarafından nakden ödenen tutarların yanında sermayeye sonradan ilave edilen geçmiş yıllar kârları ile çeşitli fonlar başta olmak üzere bazı diğer unsurlardan da oluşabilmektedir. Sermaye azaltımı, kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisi yapma yükümlülüğünün yanı sıra bazı durumlarda ortaklara geri ödenen tutarlar üzerinden kurumlar vergisi hesaplanması gerekliliğini de beraberinde getirebilmektedir (Öztürk, 2012: 162).

Sermayenin azaltılarak ortaklara ödeme yapılması, iade edilen sermayenin kaynağına bağlı olarak vergisel sonuçlar doğurabileceğinden azaltılan sermayenin kaynağı bu açıdan önemlidir. Ortaklara doğrudan dağıtımı, hatta bir başka hesaba aktarılması vergilemeyi gerektiren bazı fonların, çeşitli prosedürler çerçevesinde ortaklara aktarılması, özün önceliği ve vergilemede olay ve işlemlerin gerçek mahiyetinin esas olduğu yönündeki düzenleme kapsamında incelenmelidir (Bıyık, 2024). Sermaye azaltımı sonucu pay sahiplerine yapılan ödeme herhangi bir vergi kesintisine tabi değildir. Vergi kanunumuzdaki düzenleme gereği şirketlerin elde ettikleri kârları dağıtmayıp sermayeye ilave etmeleri durumunda edinilen bedelsiz hisse se-

Semra YALÇIN

netleri için herhangi bir vergileme söz konusu olmadığından hem şirket bünyesinde gelir vergisi stopajı hem de elde eden gerçek kişiler nezdinde vergileme ancak nakit kâr payı dağıtımı durumunda gündeme gelmekte olup uygulanacak yöntemle göre vergileme çok farklı boyut kazanıp vergi yükünün tamamen sıfırlanması gündeme gelmektedir (Tüfekçiler, 2024).

Şirketlerin elde ettikleri kâr üzerinden kurumlar vergisi ödendikten sonra kalan tutarın vergi tevkifatına konu olması için ortaklara nakit olarak bir kâr dağıtımı yapılması gerekmekte olup dağıtılmayan kâr bilançoda bulunduğu sürece vergiye tabi olmaz ve dağıtılmayan bu kâr şirket bünyesinde yedek akçe olarak tutulabileceği gibi sermayeye de ilave edilebilir, her iki halde de vergileme söz konusu olmaz (Tuğlu, 2006: 59).

Sermaye azaltılması suretiyle pay sahiplerine yapılan iade, vergi hukukuna ilişkin çeşitli sebeplerle kâr payı dağıtılmasına alternatif bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır (Öncel, 1978: 110). GVK'nın 94. maddesi gereğince, ticaret şirketleri, ortaklarına dağıtacakları kâr payları üzerinden vergi kesintisi yapmak zorundadırlar. Dolayısıyla, ortaklığın elde etmiş olduğu kazanç ilk önce kurumlar vergisine tabi tutulmakta (KVK-m.1), daha sonra da pay sahiplerine dağıtılan kâr paylarından gelir vergisi kesintisi yapılmaktadır². Kârın sermayeye

² Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinde ise, kârın sermayeye eklenmesinin kâr dağıtımı sayılmayacağı ifade edilmiş olup dağıtılmayan kâr, bilançoda bulunduğu sürece vergiye tabi tutulmamaktadır (Maliye Bakanlığının, "kârın sermayeye ilavesinin kâr dağıtımı sayılacağı ve buna göre kârını sermayeye ilave eden şirketlerin ortaklarının elde etmiş oldukları menkul sermaye iratlarını beyan etmeleri gerektiği" yönündeki 06.02.2000 tarih ve 23956 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 231 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nin iptali istemi ile açılan dava sonucu Danıştay 4. Dairesinin 06/12/2000 tarih ve E.2000/1307, K.2000/5053 sayılı Kararı ile GVK'nın 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının 6/b-i numaralı bendinde kârın sermayeye ilavesinin kâr dağıtımı sayılmayacağından bahisle ortaklar açısından elde edilmiş bir kâr payından söz edilemeyeceği belirtilerek bu gelirlerin beyanına ilişkin 231 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nin iptaline karar vermiştir.

ilave edilmesi kâr dağıtımı sayılmamakta, buna göre de kârın sermayeye ilavesi dolayısıyla ne tevkifat yapılmasına ne de ortaklarca elde edilen bir menkul sermaye iradı olarak beyan edilmesine gerek bulunmaktadır. Maliye Bakanlığı, 20/12/2001 tarih ve 24616 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 243 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile bu karara uygun düzenleme yaparak, gerçek kişi ortaklar tarafından kârın sermayeye ilavesi suretiyle elde edilen kâr paylarının beyan edilmemesi gerektiğini açıklamıştır (Öztürk, 2012: 128-129; Tekin, 2015: 10). Anonim ortaklıklar ilk önce elde ettikleri kârı sermayeye eklemekte, sonra da sermaye azaltılması usulüne başvurarak bu kazancı pay sahiplerine dağıtmakta; yapılan işlem, kâr dağıtımı olmayıp sadece yatırılmış servetin pay sahiplerine iadesi olmaktadır. Ortaklığın elde etmiş olduğu kâr ilk önce sermayeye eklendiği ve bu durum da kâr dağıtımı sayılmadığı için, bu halde pay sahibine yapılan ödemeden gelir vergisi kesintisi yapılmamaktadır. Sermayede yapılan bu tür bir değişiklik yoluyla kazancın pay sahiplerine vergisiz olarak aktarılması ise mevcut yasal düzenleme çerçevesinde örtülü kazanç sayılmamaktadır; ancak ekonomik bakımdan sermayenin iadesinden ziyade kâr dağıtımı niteliğinde olan bu tür ödemelerin de vergiye tabi olması gerekir (Öncel, 1978: 112-113).

Sermaye azaltımı nedeniyle şirket ortaklarına ödeme yapılmasının “kural olarak” vergisiz olması, günümüzde şirketlerin sermaye azaltımı uygulamasına olan ilgilerini artırarak, sermaye azaltımı uygulamasının bir vergi planlaması aracı olarak kullanılıp kullanılamayacağının daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır (Yağlıtaş, 2009).

Sermayenin muhteviyatının tamamının ortaklarca konulmuş değerlerden oluşması durumunda, sermaye azaltımı suretiyle ortaklara dağıtım yapılması veya ortakların şirkete olan borçlarının ortadan kaldırılması herhangi bir vergi doğurmaz. Ancak sermayenin oluşumunda enflasyon düzeltilmesi farkları ile dağıtımı stopaja tabi geçmiş

Semra YALÇIN

yıl zararları bulunuyorsa ve sermaye azaltımının bu kaynakları da içine alacak şekilde yapılması hâlinde beyanı gereken kurumlar vergisi ve/veya kâr dağıtım stopajı ortaya çıkabilmektedir (Maç, 2009: 24-25).

VI. SERMAYE AZALTIMININ KÂR PAYI OLARAK VERGİLENDİRİLMESİNİN ANAYASAL VERGİLENDİRME İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir anonim şirket kâr elde ettiği zaman ortaklığın elde ettiği kazanç; ilk olarak kurum bünyesinde kurum geliri olarak kurumlar vergisine, ikinci olarak pay sahiplerine dağıtıldıktan sonra pay sahiplerinin geliri olarak gelir vergisine tabi olacak, iki kere vergilendirilecek olup sermayenin azaltılması, pay sahiplerinin iki kere vergilendirilmekten kaçınmak için başvuracakları yol olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaşar, 2023: 75).

TTK'nın ilgili maddelerinde düzenlenen "kâr payı", sermaye azaltımı ya da şirketin tasfiyesi nedeniyle ortağa geri verilen sermaye payı (tescil edilmiş sermayedeki payı) olarak adlandırılmıştır. GVK'nın 75'inci maddesinin ikinci fıkrasının ilk üç bendinde yer alan kâr payı tanımlamalarında, ortağa geri verilecek sermaye payının kâr payı sayılacağına ilişkin yasal bir düzenleme yer almadığı gibi, fıkranın diğer hiçbir bendinde de bunların menkul sermaye iradı sayılacağı da belirtilmemiştir. Yasalarda özel bir belirleme yapılmadıkça, ne sermaye azaltımında ne de tasfiye durumunda ortağa geri verilen sermaye payı vergi konusu olur. Vergilemede kıyas yapılması yasak olduğundan ve kanunda açıkça belirtilmeyen bir konuda vergileme yoluna gidilmeyeceğinden sermaye payı, kâr payı sayılarak vergileme yapılması kıyas yasağına aykırı olur. Dağıtılmayıp sermayeye ilave edilmiş kârlar artık şekil değiştirerek kâr payı olmaktan çıkıp sermaye hâline geldiğinden ortaklara iade edilen sermaye payları içinden bu kâr paylarını ayrıştırarak bunları verginin konusu yapmak da yasal düzenlemelere uygun olmaz (Akarca, 2024).

Sermaye azaltımının kâr dağıtımı kapsamında vergilendirilmesi hususundaki tartışma ve belirsizliklerin giderilmesi, kâr dağıtım politikası vergilendirmeden etkileneceği için, vergilerin kanuniliği ilkesine uyum açısından önem taşıdığı gibi firmaların bazen finansman bazen de yatırım kararı amacıyla yaptığı kâr dağıtım politikasının ve buna bağlı olarak alınacak ekonomik kararlarının sağlığı açısından da önem taşır (Öztürk, 2012: 212).

Sermaye, bilanço zararı sonunda kısmen yitirilmişse veya esas sermaye zarar sonucu azalmamış olmakla beraber azalma işlemi sonucunda serbest kalan miktarın başka bir amaç için kullanılması düşünülmüş ise esas sermayenin azaltılması hâlinde, pay sahiplerine herhangi bir ödeme yapılmaz. Pay sahiplerine iade edilen bir tutarın olması ve sermaye azaltımının “fon çıkışını gerektirmesi” şartıyla sermaye azaltımı işlemi sonucunda vergilendirmeyi gerektiren bir durum ortaya çıkacaktır (Öztürk, 2012: 194).

Vergilerin kanuniliği ilkesi gereği, vergi konusu açıkça kanunla düzenlenmiş olmalı ve ceza hukukundaki gibi vergi hukukunda da kıyas yasak olduğundan vergi hukukundaki yorum, kıyas yasağını ortadan kaldırıcı mahiyette genişletilemez. Kâr sermayeye eklendiğinde, kâr niteliği ortadan kalkarak sermayeye dönüşecek olup sermayeye dönüşen bu kısmın ortaklara dağıtımı ne zamana kadar kâr dağıtımı olarak vergilendirilebilir? Örneğin; vergi idaresinin görüşüne göre 2020 kârı sermayeye eklendiğinde 2021 yılında yapılacak sermaye azaltımı kâr dağıtımı olarak vergilendirilir. Bu sermaye azaltımı 2021 yılı yerine 2026 yılında yapıldığında da kâr dağıtımı olarak vergilendirilecek midir? Türk vergi sisteminde kanunla tarh ve tahsil zamanlaşımı süreleri beş yılla sınırlı olarak düzenlenmişken sermayeye eklenmiş bir özkaynak kaleminin sonsuza dek yapılacak herhangi bir kâr azaltımı sonucunda bu kalemle ilişkilendirilmesi ve zamanlaşımı

Semra YALÇIN

süresi veya hak düşürücü (vergi idaresi için) veya kazandırıcı (mükellef için) süre aranmaması anayasal bir ilke olan vergilerin kanuniliği ilkesine uyum açısından da tartışmadır (Öztürk, 2012: 202).

Dağıtılmayan kârların vergilendirilmemesi yönündeki düzenleme, şirket özvarlıklarının, sermayelerinin güçlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlamakta olup, geçmiş yıl kârları dağıtılmayıp sermayeye ilave edildikten sonra ortaklara sermaye azaltımı adı altında vergisiz olarak ödenmesi mümkün değildir (Yağlıtaş, 2009). Geçmiş yıl kârları, doğrudan ortaklara dağıtıldığında verginin konusu olabileceksen, önce sermayeye ilave edilip daha sonra sermaye azaltılarak ortaklara dağıtılan geçmiş yıl kârları, vergi doğuran dağıtımın vergiden kaçınmak amacıyla dolaylı şekilde yapılması anlamına gelir. Dağıtıldığında vergiye tabi olan kalemlerin, önce sermayeye eklenip sonra sermaye azaltılması yoluyla dağıtılmasında vergi aranmaması, verginin ekleme-çıkarma yoluyla ortadan kaldırılabilmesine imkân verir ve kanun koyucunun böyle bir imkânı öngördüğü düşünülemez (Maç, 2009: 24-25).

Vergi hukukunda kıyas yasağı, amaçsal yorumun ve ekonomik yaklaşımın sınırını oluşturur. Vergi hukukunda yorum, ancak yasanın sınırları içinde yapılabilir, kıyasa da ancak yasanın açıkça öngördüğü durumlarda mümkün olur. Kıyas yolunun “hazinenin” ya da “mükellefin” yararına sonuç vermesi, yasağın geçerliliğini etkilemez (Öncel vd., 2022: 34-35). Sermaye azaltımının vergilendirilmesi yasada düzenlenmeden önce vergi idaresinin Hazine yararına yorumlarına ya da vergi uygulayıcılarının mükellef lehine öneri ve taleplerine bırakılmayarak kanunla çözüme kavuşturulması gerektiği ve hazine lehine bir yaklaşımın mı yoksa mükellef lehine bir yaklaşımın mı tercih edileceğinin kıyas yoluyla değil, hakkaniyet kuralları ve vergilemede adalet ilkesi gözetilerek kanun koyucu tarafından kanunla belirlenmesi gerektiği eleştirileri yer alıyordu (Öztürk, 2012: 209).

Anayasa'nın 2'nci maddesinden dayanağını alan ve vergilendirmenin belirliliğini, vergi hukukunda kıyas yasağını ve vergi kanunlarının geriye yürümemesi ilkelerini içeren hukuki güvenlik ilkesi; vergi hukukunda özel bir öneme sahip olup mükelleflerin hak ve özgürlük alanlarına devletin vergileme vasıtasıyla yaptığı müdahalelerin önceden bilinmesini, öngörülmesini ve durumlarının buna göre ayarlanmasını gerektirir. Böylece mükellefler, geleceğe yönelik planlarını yapabilir, bu sayede de vergilendirmede keyfilik de engellenmiş olur (Öncel vd., 2022: 52-53). Sermayeye eklendikten sonra herhangi bir zamanaşımı süresine bağlı olmadan sermaye azaltımı işlemi yapılması ve ortaklara iade edilen tutarların kâr payı dağıtımı olarak nitelendirilerek vergilendirilmesi hukuki güvenlik ilkesine aykırı olur ve vergilendirmeden kaynaklanan sebeplerin, ekonomik gereklilikler dışında, şirketlerin kâr dağıtım (temettü) politikaları üzerinde belli bir süre ile sınırlı olmaksızın etkili olabilmesine neden olur (Öztürk, 2012: 220).

Sermaye artırım tarihinden bağımsız olarak ne zaman ya da ne gerekçe ile azaltılırsa azaltılsın sermaye azaltımının vergilendirilmesi, Anayasal vergilendirme ilkeleri açısından hukuka aykırıdır. Kâr dağıtımı, kanun ile tipleştirildiğinden, sermaye azaltımının süreden bağımsız olarak her şekilde kâr dağıtımı olarak yorumlanması, vergilendirmede belirlilik ilkesi açısından tartışmalıdır. Kanun'da düzenlenen haller dışındaki sermaye azaltımının kâr dağıtımı sayılması ve VUK'un 3'üncü maddesi çerçevesinde muvazaalı işlemler dışında ileri sürülmesi, verginin yasallığı ile hukuki güvenlik ilkelerine aykırıdır (Tan, 2021: 286).

TTK'nın 473'üncü maddesinde sermaye azaltımının amacı ve azaltmanın ne şekilde yapılacağını yönetim organı tarafından rapora bağlanıp, bu raporun da genel kurulca onaylanacağı düzenlenmiştir. Yasal düzenlemeye göre, sermayenin ne şekilde azaltılacağını belirleme yetkisi genel kuruldadır. TTK ile sermaye azaltımının amacı ve gerçekleştirme şek-

Semra YALÇIN

lini belirlemeye dair şirket genel kurullarına verilmiş kanuni yetki ile Ticaret Sicil Müdürlüklerine verilen bu işlemi denetleme ve tescil etme yetkisinin, Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) özelgeleri ile kısıtlanması normlar hiyerarşisi yönünden tartışmalı olup, iki uygulama arasında çatışma yaratmaktadır (Tan, 2021: 311). TTK'nın sermaye azaltımı konusunda genel kurula tanıdığı yetki dikkate alınmadan, genel kurulun sermaye azaltımının nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin onay verdiği rapor yok sayılarak en fazla vergi yükünü taşıyan unsurların işletmeden çekildiğinin kabul edilerek vergilendirme yapılması hukukten tartışmalıdır (Bayram, 2016: 69).

Kanuni düzenleme yapılmadan evvel, sermaye azaltımının vergisel sonuçlarına ilişkin vergi mevzuatımızda açık bir düzenleme yer almamasına rağmen, sermaye azaltımı sonucunda ortaklara iade edilen tutarlar sermaye azaltımına konu sermayenin bileşimi ve kaynağı dikkate alınarak uygulamada kâr dağıtımı olarak vergilendirilmekteydi (Öztürk, 2012: 187). Ortaklara yapılan ödemenin kâr dağıtımı olması veya sermayenin azaltılarak şirketin malvarlığının bir kısmının ortaklara iade edilmesi arasında şirket ortakları açısından fark bulunmamakta, farklılık kendisini vergi hukuku açısından göstermektedir. Anonim şirketin kâr olarak dağıttığı gelirler, dönen varlıklarından elde edildiğinden sermaye iradı veya gelir vergisine tabi olmaktadır (Çağlar, 2010: 34-35).

TTK'nın 509'uncu maddesinin 2'nci fıkrasına göre anonim şirketlerde kâr payı ancak net dönem kârından ve serbest yedek akçelerden dağıtılabılır. Mülga 6762 sayılı TTK'dan farklı olarak, TTK ile kâr payının ancak "net dönem kârından" dağıtılabileceği açıkça düzenlenerek kâr payı dağıtımına esas olacak kârın belirlenmesine yönelik uygulamada karşılaşılan duraksamalar açıklığa kavuşturulmuştur (Karşlıoğlu, 2019: 196). Madde gerekçesinde bu durum, "Kanun koyucu bununla birlikte, kâr payının belirlenmesinde dikkate alınacak net dönem kârı ile kastedilenin ne olduğunu da madde gerekçesinde,

“Mevcut metindeki “safî kâr” terimi uygulamada ve öğretide açıklıktan yoksun bir kavram olarak nitelendirilerek eleştirilmiştir. “Safî” sözcüğü açık olmakla birlikte “kâr” kavramının bir sıfatla tanımlanması gerektiği haklı olarak ileri sürülmektedir. Hangi kâr? Dönem kârı mı yoksa bilançoda geçen yıldan aktarılan kârı da içerebilecek olan bilançodaki kâr mı? “Dönem kârı” bu tartışmaları ortadan kaldıracak açıklıktadır. “Net” kelimesi ise Tasarının başka maddelerinde kullanılan ve uluslararası literatürde geçerli olan terim ile de uyumu sağlamaktadır... Tasarıdaki “net dönem kârı” ibaresiyle her şeyden önce bilanço zararı düşüldükten sonra kalan kâr kastedilmiştir. Anonim şirkette, bilançoda geçmiş yıl zararı/zararları varken, yıllık kâr dağıtılamaz. Bu yasak sermayenin korunması ilkesi gereğidir ve anonim şirketlere ilişkin evrensel bir kuraldır. “Net kâr”ın vergi öncesi veya vergi sonrası kârı ifade etmesi ise bir şirketler hukuku sorunu değildir.” olarak açıklanmıştır (Türk Ticaret Kanunu m. 509 Hükümet Gerekçesi, Erişim Tarihi: 15/04/2024). Vergi öncesi ya da sonrası kârın hangisinin “net kârı” ifade ettiği hususunun şirketler hukukunun konusu olmadığı belirtilerek bu konudaki tartışmalara açıklık kazandırılmamıştır. Sorunun TTK ile çözümlenmesi ve belirsizliğin açıklığa kavuşturulması tercih edilmeyip sorun, vergi hukuku kapsamında görülerek çözümü de vergi hukukuna bırakılmıştır. Sermaye azaltımının vergilendirilmesinin şirketler hukuku açısından bir sorun olmadığı, sermaye azaltımının vergilendirilip vergilendirilmeyeceği ya da hangi usul ve esaslara göre vergilendirileceği konusunun vergi hukuku kapsamında çözüme kavuşturulması gerektiğinden hareketle TTK ile bir belirleme yapılmamasının bilinçli bir tercih olduğu söylenebilir (Öztürk, 2012: 188). “Net dönem kârı” ibaresinin kullanıldığı başka bir madde olan 507/1. maddenin gerekçesinde ise mevcut kanundaki “safî kazanç” ibaresi yerine “net dönem kârı” teriminin seçildiği, çünkü “kazanç kelimesinin şirketler ve bilanço hukukunda değil, vergi hukukunda kullanılan bir kavram olduğu” belirtilmiştir.

Semra YALÇIN

Doktrinde çoğunlukla dağıtım konu olacak net dönem kârının vergiler düşüldükten sonra ulaşılabilecek kâr olduğu ifade edilirken bazı yazarlara göre, net dönem kârı vergi öncesi kârı ifade etmektedir (Karşlıoğlu, 2019: 198).

Şirketin kârını yedek akçe olarak ayırdıktan veya sermayeye ekledikten sonra sermaye azaltımı yaparak, vergi ödemeden, kârın ortaklara aktarılmasını engellemek amacıyla yapılacak düzenlemelerin vergilerin kanuniliği ilkesi uyarınca kanunla yapılması gerekmektedir (Tan, 2021: 284). Şirketlerin çeşitli nedenlerle geçmiş yıl kârlarını ya da fon, karşılık gibi isimlerle bilançolarında yer alan kalemleri sermaye artırımını yoluyla sermayeye eklemesinden ya da sermayeye eklemekten ilgili hesaplarda tutmasından ne kadar süre sonra “sermaye azaltımı” yoluyla ortaklara dağıtması halinde vergi konusu olacağı, açıkça kanunda düzenlenmelidir. Bu düzenlemenin yapılması, hukuki istikrar ve güven açısından gerekli olup şirketlerin kâr dağıtımını karar ve politikalarını oluştururken karşı karşıya kaldıkları güçlük ve belirsizlikleri de azaltır (Öztürk, 2012: 213, 243).

TTK m. 509’da kâr payının ancak net dönem kârından ve serbest yedek akçelerden dağıtılabileceği düzenlenmiştir. Sermayenin bir parçası niteliğindeki esas itibarıyla sermaye benzeri kalemler olan sermaye yedekleri kurumların vergiye tabi kârından ayrılmayıp çeşitli işlemler nedeniyle kayden oluşturulan (yeniden değerlendirme fonu, maliyet artış fonu, enflasyon düzeltmesi farkları, emisyon primi gibi) fonları ifade eder. TTK ve vergi mevzuatına göre bu fonların, sermaye yedeklerinin dağıtımını, kâr payı dağıtımını sayılmaz. Ancak kanunda yer alan özel hükümler nedeniyle bazı sermaye yedekleri dağıtımını kâr dağıtımını sayılmaktadır. Örneğin, VUK’un geçici 25 ve mükerrer 298/A maddesine göre, pasif kalemlere ait enflasyon fark hesapları, herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği veya işletmeden çekil-

diği takdirde, bu işlemlerin yapıldığı dönemlerin kazancı ile ilişkilendirilmeksizin, bu dönemde vergiye tabi tutulmaktadır. “Vergiye tabi tutulmak” ile kastedilen, kurumlar vergisi ödenip kurumlar vergisi düşüldükten sonraki kazanç üzerinden kâr dağıtım stopajı yapılmasıdır. VUK’un Geçici 31, 32 ve Mükerrer 298/Ç maddelerinde de bu maddeler kapsamında yapılan/yapılacak yeniden değerlendirme işlemleri nedeniyle pasifte özel bir fon hesabında gösterilen değer artışı tutarlarının, sermayeye ilave edilme dışında herhangi bir şekilde başka bir hesaba nakledilen veya işletmeden çekilen kısımlarının, bu işlemin yapıldığı dönem kazancı ile ilişkilendirilmeksizin bu dönemde gelir veya kurumlar vergisine tabi tutulacağı düzenlenmiştir. VUK Mük. 298/A, Mük. 298/Ç, Geç. 25, Geç. 31 ve Geç. 32’ye istinaden kayıtlarda oluşmuş fonların dağıtılması halinde, dağıtılan fonlar bu özel düzenlemeler nedeniyle önce kurumlar vergisine, sonra kâr payı stopajına tabi tutulacaktır (Sağlam, 2022c).

VII. KURUMLAR VERGİSİ KANUN DEĞİŞİKLİĞİNDEN ÖNCE SERMAYE AZALTIMININ VERGİLENDİRİLMESİ

Türk vergi kanunlarında sermaye azaltımında vergilendirme yapıp yapılmayacağı konusunda genel bir hüküm bulunmuyordu. Sermaye azaltımının vergisel sonuçlarına ilişkin olarak nakit sermaye indirimi (27.03.2015 tarihli ve 29319 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “6637 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 8. maddesi ile “5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun “Diğer İndirimler” başlıklı 10. maddesinin 1. fıkrasına (1) bendi ilave edilerek sermaye şirketlerine beyanname belirtilmiş olmak şartıyla kurumlar vergisi matrahının hesaplanmasında kurum kazancından nakdi sermaye artışı için hesaplanan faiz tutarının indirilebileceği düzenlemiştir.) ve şirketin kendi paylarını iktisabı haricinde GVK ve KVK’da kısmi bölünme, bilanço açığının kapatılması ya da pay sahiplerine ihtiyaç fazlası nakdin aktarılması

Semra YALÇIN

amaçlı sermaye azaltımı yapılmasının vergilendirilmesi konusunda açık bir düzenleme bulunmuyordu.

Sermaye azaltımına ilişkin açıklamalar TTK'da yapılmıştı ve bu açıklamalar azaltımın nasıl yapılacağının usulüne ilişkin olup sermaye azaltımının vergisel sonuçlarına ilişkin düzenleme bulunmadığı için şirketler, sermaye azaltılması sonrasında ortaklara iade edilen tutarların vergisel sonuçları hakkında vergi idaresinden görüş istemek zorundaydı (Kaynak, 2016: 47).

Sermaye azaltımına gidildiğinde yapılan azaltımın hangi kaynaktan yapıldığının tespit edilmesi, bu kaynaklar arasındaki sıralamanın nasıl olacağı ve vergilendirilmesi konusunda yasal bir düzenleme olmayıp bu durum uygulamada özelgelerle (VUK'un 413. maddesine göre özelge; Mükelleflerin, Gelir İdaresi Başkanlığından veya ilgili makamlardan, vergi durumlarıyla ilgili tereddüt ettikleri konularda, tereddütlerini gidermek üzere istedikleri karşılığında bu idarelerce kendilerine verilen cevaplardır. 28/08/2010 tarih ve 27686 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Mükelleflerin İzahat Taleplerinin Cevaplandırılmasına Dair Yönetmelik'te özelge; mükelleflerin ve vergi sorumlularının vergi durumları ve vergi uygulaması bakımından, kendilerince açık olmayan ve tereddüt ettikleri konular hakkında yazılı olarak açıklama talebinde bulunmaları üzerine yetkili makamlarca kendilerine verilen yazılı görüş olarak tanımlanmaktadır. VUK'un 6009 sayılı Kanun'la değişik 413'üncü maddesinde, özelgelerin vergi mahremiyetine ilişkin hükümler göz önünde bulundurulmak şartıyla, Gelir İdaresi Başkanlığınca internet ortamında yayımlanacağı hükme bağlanmıştır.) şekillenmişti. Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında sermayeye eklenen tutarların sermaye içinde artırım öncesi niteliğini koruduğu veya sermaye azaltımı yapılması hâlinde sermaye içindeki nakit ve ayın kaynaklar dışındaki unsurların dağıtılmış sayılacağı ve

kâr payı olarak vergiye tabi olacağı yolunda açık veya örtülü bir hüküm de bulunmamakta, sermaye azaltımında hangi unsurlardan azaltımın yapılacağını düzenleyen bir hüküm olmadığı gibi, bu konuda Maliye Bakanlığına verilmiş bir yetki de olmadığından Maliye Bakanlığı özelgelerinin (Özelgeler yeni bir vergi normu getirmeyip var olan normların açıklanması amacıyla kullanılır. Bu haliyle vergi hukukunun açıklayıcı, başka bir deyişle yardımcı (ikincil) kaynağı niteliğindedir. (Öncel vd., 2022: 19)) yasal dayanağı bulunmamaktaydı (Sağlam, 2022a).

Şirketler hukuku alanında bugüne kadar yapılan çalışmalarda, sermaye artırımını konusu, enflasyon oranlarının da etkisiyle, önemli bir yer tutmasına rağmen sermaye azaltımına gerekli önem verilmemiş, sermaye artırımıyla kıyaslandığında, çok yaygın kullanılmayan bu kurumun vergilendirilip vergilendirilmeyeceği ya da hangi esaslara tabi olarak vergilendirileceği sorunu uzun zaman hiç gündeme gelmemiş, özelgelerle sınırlı bir alanda tartışılmıştı (Öztürk, 2012: 194).

TTK ile usul ve esasları belirlenen, şekil şartlarına bağlanan ve azaltım şekli de genel kurul tarafından serbestçe belirlenebilecek “tescile tabi sermaye azaltımı”nda, Mali İdarenin özelgelerle sınırlama getirmesi normlar hiyerarşisine aykırılık oluşturmuyordu (Doğan, 2020: 69). Özelgelerdeki yaklaşımın hukuki bir dayanağı bulunmamakta olup kanunla çerçevesi çizilmeyen, usul ve esasa dair herhangi bir belirleme yetkisi verilmeyen bir konuda Mali İdarenin vergilendirmeye dair yapıcı bir kural koyması verginin yasallığı ilkesi ile bağdaşmıyordu. Mali idare, özelgelerde, şirket kazançlarının vergisiz olarak pay sahiplerine sermaye azaltımı yoluyla aktarılmasını önleyerek muvazaalı sermaye azaltımlarını engellemeyi amaçlıyordu. Ancak genelleme yaparak sermaye azaltımlarının tümünü muvazaalı saymak hukuken ve fiilen mümkün değildir (Tan, 2021: 313). Her sermaye

Semra YALÇIN

azaltımının muvazaalı işlem olarak kabul edilmesi hayatın olağan akışına aykırı olsa da Mali İdarenin özeldelerinde benimsenen yaklaşım tüm sermaye azaltımlarının bir şekilde vergilendirilmesiydi (Tan, 2021: 284). Şirketin gerçek niyetinin vergiden kaçınmak mı yoksa atıl sermayeyi pay sahiplerine dağıtmak mı olduğunu tespit etmek güçtür. Sermaye azaltılarak pay sahiplerine dağıtıldıktan sonra aynı miktarda sermaye artırımına gidilmesi, azaltılan sermaye miktarı ile önceki yıllarda sermayeye eklenen kâr miktarının aynı olması, kâr dağıtımını yapmayarak sonradan sermaye azaltılması yoluna başvurulması gibi ölçütler, işlemin muvazaalı olması ihtimalini artırır (Tuğlu, 2006: 62).

Sermaye azaltımının, sermayenin hangi unsurlarından yapıldığı konusunda vergi idaresi ile mükellefler arasında görüş ayrılıkları bulunuyordu. Azaltılan sermayenin sermayeyi oluşturan unsurlardan hangileri ile ve hangi öncelik sırasına göre ilişkilendirileceği konusunda mevzuatta bir belirlilik bulunmuyordu. Azaltılan sermayenin sermaye içindeki unsurlarla ilişkilendirilmesinde;

- Vergi doğuracak unsurlara öncelik vermek,
- Vergi doğurmayacak ayni ve/veya nakdi sermaye tahsisi gibi unsurlara öncelik vermek,
- Azaltılan sermayeyi, sermayeyi oluşturan kaynaklara göre orantı yoluyla dağıtmak,
- İlk giren ilk çıkar yöntemini uygulamak,
- Son giren ilk çıkar yöntemini uygulamak,
- Sermaye azaltımının, esas sermayeyi oluşturan kalemlerden hangisi ile ilişkilendirileceği konusunda şirket yetkili organlarının iradesinin geçerli olduğu esasını benimsemek yöntemlerinin kullanılabileceği önerilmişti (Öztürk, 2012: 216; Oktay, 2013: 135; Doğan, 2020: 60).

Hazine ve Maliye Bakanlığı özelgeleri ile sermaye azaltımı öncelikle kâr dağıtımı sayılarak vergilendirilmeye çalışılmaktaydı. Kanunda bu konuda açık hüküm bulunmadığından ve gerek TTK gerekse vergi kanunlarında kâr payı belirlenmişken, sermaye azaltımının kâr dağıtımı olarak yorumlanması, vergi yasalarındaki boşluğun kıyas yoluyla doldurulması durumunu ortaya çıkarabilmekteydi (Tan, 2021: 266).

Türk vergi mevzuatında düzenleme bulunmamakla birlikte, sermaye azaltımının ortaklar tarafından nakden veya aynen ödenen sermayeden karşılanması hâlinde, yapılacak sermaye geri ödemeleri “kural olarak” kâr dağıtımına bağlı gelir ve kurumlar vergisi kesintisine tabi olmuyordu. Bu yaklaşımın ana nedeni, sermaye azaltımı sonucunda ortakların kendi yarattıkları sermayeyi geri aldıkları düşüncesi olup, bunun kâr dağıtımı niteliğinde olmadığıdır. Şirket ortaklarının tam ya da dar mükellef olması da durumu değiştirmiyordu (Yağlıtaş, 2009). Sermayenin azaltılması sonucunda pay sahipleri, ortaklığa getirdikleri nakdi ya da ayni sermayeyi geri alıyorsa gelir vergisinden sorumlu olmuyordu (Kaçar, 2021: 157). Şirketin kurulması aşamasında veya sermaye artırması sırasında ortaklarca getirilen tutarlar vergiye tabi değildir. Şirkete getirilirken vergiye tabi olmayan tutarların şirket ortaklarına iadesi kâr dağıtımı olarak değerlendirilerek vergiye tabi tutulması mümkün olmadığından usulüne uygun olarak azaltılan sermaye işlemi sonucunda ortaklara geri ödenen sermaye kâr dağıtımı sayılarak üzerinden tevkifat yapılmayacaktır. Ayrıca ortakların geri aldıkları bu tutarları yıllık beyanlarına dâhil etmelerine de gerek yoktur (Kaynak, 2016: 47). Ankara Vergi Dairesi Başkanlığının, 21.02.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.06.16.01-120[94-11/5]-264 sayılı özelgesinde³; “Sermaye azaltımının, ortaklar tarafından nakden veya aynen yapılan ödemelerden kaynaklanması halinde,

³ <https://www.gib.gov.tr/node/100136> (Erişim Tarihi: 14/04/2024).

Semra YALÇIN

ortakların esas olarak işletmeye koydukları sermayeyi TTK hükümleri çerçevesinde geri almış olmaları nedeniyle mükellefiyet statüsüne bakılmaksızın vergilendirme işlemi yapılmayacağı, Gelir İdaresi Başkanlığının 31.01.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.34.16.01-GVK 94-388 sayılı özelgesinde; sermaye azaltımının, ortaklar tarafından nakden veya aynen yapılan ödemelerden kaynaklanması halinde, ortakların esas olarak işletmeye koydukları sermayeyi TTK hükümleri çerçevesinde geri almış olmaları nedeniyle mükellefiyet statüsüne bakılmaksızın vergilendirme işlemi yapılmayacağı belirtilmişti.

Vergisel etkilerle, sermaye azaltımı yapamayan ya da yapmayan ortaklığın kâr elde edip edemeyeceği belirsizdir. Sonraki yıllarda kâr elde etse bile sermaye kaybını gidermedikçe kâr payı dağıtamayacağından, öz kaynakları esas sermayesinin altında kalan ortaklık kredi bulmakta zorlanacağı gibi uzun süre kâr payı alamayan pay sahiplerinin ortaklığa ilgileri azalarak yatırımcıların ortaklığı tercih etmemesi nedeniyle ortaklığın borsa değeri düşebilecek, sermaye indirimi yapılamayan ortaklığın mali durumdaki kötü durum şirketle ilişkili bütün kesimleri etkileyebilecektir (Öztürk, 2012: 205-206).

Sermaye azaltımı sonrasında ortaklara iade edilen sermaye tutarı üzerinden, hangi hâllerde ve ne şekilde bir vergileme yapılacağı hususunda vergi yasalarında açık bir düzenleme olmaması sermaye azaltımı ile muvazaalı yollara başvurulmasına imkân tanıyor, uygulamanın vergilerin kanuniliği ilkesi ile uyumunu tartışmalı hâle getiriyor, uygulamada tereddüt ve duraksamalara sebebiyet oluyor ve mükelleflerin çoğunun sermaye azaltımı işlemi sonrasında bir vergilendirilebilecekleri konusunda bilgi sahibi olmalarına engel oluyordu (Koçulu, 2011: 165; Öztürk, 2012: 185). Mevzuatta şirketlerin sermaye azaltımına veya bunun sonucunda özvarlığın hissedarlara dağıtılmasına yönelik doğrudan bir hüküm olmamasından kaynaklanan boşluk; sermaye azaltılması işleminin, GVK'nın 94'üncü maddesinin

6/b-i bendi kapsamında kâr payı dağıtımındaki tevkifattan kaçınmak için bir vergi planlama aracı olarak kullanmasının hukuken mümkün olup olmadığı açısından önemlidir (Çitçi, 2010: 54).

Fon, kâr payı vb. adlarla bir iç kaynak sermayeye eklendiğinde, artık iç kaynak fon, kâr payı vb. niteliğini yitirerek sermayenin bir parçası olarak sermaye içinde erir. Mali tablolarla sermaye kaynaklarına göre tasnif edilerek ya da kısımlara ayrılarak yer almaz. Sermaye azaltımı yapıldığında, iç kaynaktan- dış kaynaktan, nakden veya aynen konulmuş olma ayrımı yapılmaksızın azaltılan “sermaye”dir. Sermaye azaltımı sonucu azaltılan tutardan dolayı ortaklara iade edilen tutar, GVK hükümlerine göre ne menkul sermaye iradını ne de değer artış kazancını oluşturur (Doğrusöz, 2020). Vergi kanunları açısından sistem, sermayenin değil sermayenin getirisini vergilendirmeyi amaçladığından, sermaye üzerinden vergi alınması da yasal değildir (Akbulut, 2003: 122). İç kaynakların sermayenin bir parçası olarak sermaye içinde erimesi ve sermaye üzerinden vergi alınamayacak olması nedeniyle sermaye azaltımı vergiden kaçınma aracı olarak kullanılabilir.

Sermaye azaltımı yapılamaması sonucunda şirketin mali durumunun kötüleşmesi, kâr elde edememesi, kâr dağıtılamaması, yatırımcıların şirkete olan ilgisini kaybetmesi, şirketin borsa değerini yitirmesi, rekabet imkânını kaybetmesi sadece şirket alacaklıları ve pay sahiplerinin değil bu şirket gelirleri üzerinden vergi, harç ve benzeri nitelikte gelir elde eden devletin de menfaatini olumsuz etkiler. Bu nedenle sermaye azaltımında azaltıma konu tutarların ve sürecin ortakların menfaati ve şirketin faaliyet amaçları ile değil vergi mevzuatının etkisi ile şekillenmesi çıkarlar dengesi açısından uygun olmayacağından sermaye azaltımı, kısa vadeli vergi geliri olarak değil daha geniş bir açıdan bakılması gereken bir konudur (Öztürk, 2012: 205-206).

Semra YALÇIN

Maliye idaresi, sermaye azaltımında en yüksek vergiyi çıkaracak unsurlara öncelik verilmesini benimsiyordu. Bazı görüşler orantı yöntemini, bazı görüşler önceliğin genel kurul tarafından belirlenmesini, bir kısım görüş de sermaye azaltımında vergileme yapılmaması gerektiğini savunuyordu (Maç, 2023). Sermayeye eklenmiş özsermaye kalemlerinin ortaklarca sermayeye eklenen nakdi veya ayni sermaye unsurlarından farkı olmayıp sermayeye eklendiği için ortaklığın malı haline geldiği, bu nedenle de ortaklara iade edilen sermayenin vergilendirilmemesi gerektiği görüşü ve şirket özsermaye kalemleri içinde bulunan enflasyon düzeltme farkları, yeniden değerlendirme fonu, olağanüstü yedekler veya dağıtılmamış kârların ortaklara ödenmesi sırasında kurumlar vergisi ve/veya kâr dağıtım stopajı ödenmesi gerekiyorsa benzer şekilde de önce sermayeye eklenip sermaye azaltımı yoluyla ortaklara ödenmesi hâlinde de vergilendirilmesi gerektiği görüşü bulunmaktaydı (Erdem, 2023).

Ortaklarca geri alınan sermayenin ne kadarlık kısmının kuruluşta konulan sermaye olduğunun, ne kadarlık kısmının özsermayeye eklenerek kurum kazancına dönüştüğünün net olarak ayrımının yapılmadığı hâllerde idarenin varsayıma dayalı olarak sıralama yaparak vergilendirme yapması kanunilik ilkesi ile de hukuki öngörülebilirlikle de bağdaşmıyordu (Süt Göker, 2021: 143).

Özelgelerde sermayenin azaltılma şekli ve nedenine bakılmadan ödenmiş sermayenin kaynağına bakılarak vergi konusu olup olmadığı belirlenmişti (Oktay, 2013: 134). Özelgelerde, sermaye azaltımında vergilendirmenin nasıl yapılacağına ilişkin kanun hükmü ya da tebliğ düzenlemesi bulunmadığından görüşlerin dayanağı olarak vergilendirilebilir kalemlerin “işletmeden çekildiğinin kabul edilmesi gerektiği” belirtilmişti.

Vergi idaresinin görüşüne göre sıralama şöyleydi:

i. Kurumlar vergisine ve vergi sonrası dağıtılan kazancın ise kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak hesaplardan (pasif kalemlere ait enflasyon fark hesaplarının, yeniden değerlendirme değer artış fonunun, iştirakler değer artış fonunun, maddi duran varlıklar yeniden değerlendirme artış fonunun, maliyet artış fonunun vb.) karşılanması,

ii. Kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak hesaplardan (geçmiş yıllar kârlarının, emisyon primlerinin, yasal veya olağanüstü yedeklerin işletme satış kazancının) karşılanması,

iii. Son olarak ise işletmeden çekilmesi hâlinde vergilendirilmeyecek aynı ve nakdi sermayenin çekildiği,

Vergi idaresi bu görüşü ile sermaye azaltımı müessesesinin ortaklarca amacı dışında kullanılmasının önüne geçmek istemekteydi.

Ortaklara dağıtılması hâlinde vergilendirmeye konu olacak sermaye unsurlarının önce sermayeye eklenip daha sonra sermaye azaltımı yoluyla ortaklara iadesi hâlinde, vergiye tabi bir unsurun dolaylı yoldan vergilendirme dışı bırakılması söz konusu olabileceğinden Gelir İdaresinin, azalan sermayeyi öncelikle dağıtımı vergiye tabi unsurlar ile ilişkilendirmesi anlaşılabilir. Dağıtılması hâlinde vergiye tabi olan sermaye unsurlarının önce sermayeye eklenmesi ve sonra da ortaklara dağıtılması hâlinde vergilendirmenin yapılmaması, Kanun'a karşı hile ve vergilendirmede eşitlik ve adalet ilkeleri gereği de kabul görmemelidir (Kalaycı, 2014: 109).

Gelir İdaresince verilen özelgelerde (Özelgeler, sadece açıklama isteyen mükellefin, talep ettiği konuya ilişkin olmak zorunda olup verilen cevap diğer mükellefleri bağlamayan, yalnızca soru soran mükellef için hukuki sonuç doğuran idari yorumlardır (Yaldız, 2020: 323));

Semra YALÇIN

- Daha önceki yıllarda şirket sermayesine eklenmiş geçmiş yıl kârlarının, sermaye azaltımı veya tasfiye sebebiyle ortaklara dağıtılması hâlinde, kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisi yapılması gerektiği,

- Azaltılan sermayenin geçmiş yıl kârlarını aşması hâlinde, aşan kısım üzerinden tevkifat yapılmayacağı,

- Daha önce sermayeye eklenmiş olan pasif kalemlere ait enflasyon fark hesaplarının, sermaye azaltımı yapılması veya tasfiye nedeniyle ortaklara dağıtılması hâlinde, işletmeden çekilen tutarların öncelikle kurumlar vergisine tabi tutulması, vergi sonrası dağıtılan kazancın da kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisine tabi tutulması gerektiği, açıklamaları yer alıyordu.

Özelgelerde yer alan açıklamalara göre Gelir İdaresi Başkanlığı;

- Sermaye azaltımını işletmeden çekiş olarak görmekte,
- İşletmeden çekilen değerın kaynağına bağlı olarak vergileme yapılmasını öngörmekte,

İşletmeden çekilen değerlerin öncelikle sermayeye eklenen değerlerden kaynaklandığını, kabul etmekteydi (Bıyık, 2009).

Sermaye azaltımı prosedürünün uzunluğu ve şirket alacaklılarının rızasının alınması gerekliliği nedeniyle sermaye azaltımı sık görülen bir uygulama olmayıp azaltımdan kaynaklanan vergi tarhiyatları ve ihtilaflarına da az rastlanmakta (Maç, 2009: 27), sermaye azaltımında öncelikle vergilendirilebilir kalemlerin işletmeden çekildiğinin kabul edilmesi gerektiği anlayışı ile re'sen yapılan tarhiyatların iptali talebi ile açılan davalarda bu konuda yasal bir düzenleme olmadığı gerekçesiyle vergi mahkemelerince mükellefler lehine karar verilmektedir⁴.

⁴ Danıştay 4. Dairesinin 25.05.2023 tarih ve E.2020/791, K.2023/2805 sayılı kararı; "sermayeye ilave edilmiş sermaye düzeltme olumlu farkları, geçmiş yıl

Şirket sermayesinin hangi unsurlardan oluştuğu ve ortaklara iade edilerek azaltılan sermayenin hangi kaynaktan yapıldığı vergilendirmede özün önceliği ve olayların gerçek mahiyetinin esas olması ilkeleri kapsamında değerlendirildiğinde vergi yükümlülüğü bakımından farklılıklar doğabileceğinden, şirket sermayesinin hangi unsurlardan oluştuğunun ve sermaye azaltımının bunlardan hangisi kullanılarak yapıldığının tespiti ile vergisel sonuçlarının vergi mevzuatında açık bir şekilde düzenlenmesi gerektiği savunuluyordu (Koçulu, 2011: 168).

KVK'nın 19/b maddesi kapsamında kısmi bölünme nedeniyle ve TTK 376'ncı madde kapsamında sermaye kaybının telafisi gibi zorunlu nedenlerle gerçekleştirilen sermaye azaltımlarının vergilen-

kârları, olağanüstü yedeklerin sermaye azaltımı sırasında öncelikli olduğu ve kurumlar vergisinin konusuna girdiğine ilişkin vergi kanunlarında bir hüküm bulunmadığı, uyuşmazlıkta davalı idarece bu kanun boşluğunun yorum yoluyla genişletildiği ve vergiden istisna edilerek sermaye ilave edilen sermaye düzeltme olumlu farkları, geçmiş yıl kârları, olağanüstü yedeklerin sermaye azaltımı suretiyle işletmeden çekilmesi durumunda vergilendirilmesine ilişkin dava konusu cezalı tarhiyatta hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır." Danıştay 9. Dairesinin 12.05.2022 tarih ve E. 2019/5524 K. 2022/1798 sayılı kararı; "...sermaye içinde yer alan enflasyon düzeltilmesi farklarının sermaye azaltımı suretiyle işletmeden çekilmiş sayılarak vergilendirileceğine ilişkin herhangi bir kanun hükmü bulunmadan, yapılan genişletici yorum yoluyla mükelleflerin vergisel yüklerinin artırılmasının kanunilik ilkesiyle bağdaşmayacağı ve ortakların sermayeye eklediği kıymet niteliği kazanan enflasyon düzeltilmesi farklarının, yapılan sermaye azaltımında geçmiş yıl zararından mahsup edilmesinin kurum kazancı ve kâr dağıtımı niteliğinde olmadığı sonucuna varıldığından, bu tutarın kurumlar vergisine tabi tutulmasında hukuka uyarlık bulunmadığı..." Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunun 02.03.2022 tarih ve E.2020/1097, K. 2022/97 sayılı kararı; "...değer artış fonunun sermayeye ilave dışında herhangi bir suretle başka bir hesaba nakledildiği veya işletmeden çekildiği takdirde, bu işlemin yapıldığı dönem kazancı ile ilişkilendirilmeksizin bu dönemde vergiye tabi tutulacağı yönündeki düzenlemenin uyuşmazlık konusu olayda uygulanması mümkün değildir. Zira söz konusu düzenleme, değer artış fonlarına ilişkin olup, anılan fonların sermayeye ilave edilmesinden sonra, sermayenin azaltılması hâlinde de uygulanması verginin kanuniliği ilkesine aykırılık teşkil edilecektir." şeklinde kararlar verilmiştir.

Semra YALÇIN

dirme kapsamında olmaması ancak, ihtiyari nedenlerle pay sahiplerine nakden iadeyi gerektiren sermaye azaltımlarında, azaltılan sermaye unsurlarının niteliğine göre yasa koyucunun vergisel düzenleme yapması gerektiği fikri öne sürülmüştü (Tan, 2021: 3, 12).

Gelir İdaresi Başkanlığı 26/09/2013 tarih ve 64597866-125[6-2013]-58 sayılı özelgesinde; "...sermayeye eklenmiş olan yeniden değerlendirme değer artış fonunun, iştirakler yeniden değerlendirme değer artış fonunun şirketin sermaye azaltımı yapması sebebiyle işletmeden çekildiğinin kabulü ve işletmeden çekilen tutarların kurumlar vergisine tabi tutulması... gerekmektedir."; 21/02/2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.38.15.01-KV-20-195-28 sayılı özelgesinde, "... Şirketinizin yapacağı sermaye azaltımı karşılığında dikkate alınacak geçmiş yıl zararlarının, daha önce sermayeye eklenmiş olan değer artış fonuna ilişkin kısma mahsup edildiği kabul edilecek ve şirketin sermaye azaltımı yapacağı tutar olan 17.000.000 TL üzerinden VUK'un mükerrer 298 inci maddesinin Mülga "Yeniden Değerleme" başlıklı bölümünün birinci fıkrası uyarınca kurumlar vergisi hesaplanarak ödenecektir." şeklinde görüş vermiştir.

Muvazaalı bir sermaye azaltımının önlenmesi için sermaye artışının tescil tarihini izleyen takvim yılının başından başlayarak tarh zamanasını süresi ile paralel düzenleme yapılarak beşinci yılın (ya da onuncu) sonuna kadar yapılacak fon çıkışı gerektiren sermaye azaltımlarının işletmeden çekilme ve kâr dağıtımını sayılacağına kanun hükmüne eklenebileceği önerilmişti (Doğrusöz, 2020; Tan, 2021: 317).

VIII. KURUMLAR VERGİSİ KANUN DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI SERMAYE AZALTIMININ VERGİLENDİRİLMESİ

09/11/2022 tarih ve 32008 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan, 7420 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (R.G.

09/11/2022 – sayı: 32008) ile KVK'ya (R.G. 13/06/2006 – sayı: 26205) 32/B maddesi eklenerek sermaye azaltımında vergilemeye ilişkin düzenleme yapılarak şirketin kuruluş aşamasında ve/veya sonradan ortaklar tarafından konulan nakdi ve/veya aynı sermayenin ve sermayeye eklenen öz kaynak unsurlarının sermaye azaltımı yoluyla ortaklara iadesi durumunda nasıl vergilendirileceği yasal dayanağa kavuşturulmuştur.

7420 sayılı kanun 22. maddesi ile KVK'ya eklenen ve sermaye azaltımında vergilemeyi düzenleyen m. 32/B düzenlemesi şöyledir:

“(1) Kurumlar tarafından sermayeye eklenen öz sermaye kalemlerinin, sermayeye eklendiği tarihten itibaren beş tam yıl geçtikten sonra herhangi bir şekilde sermaye azaltımına konu edilmesi durumunda, nakdî veya aynı sermaye ile sermayeye eklenen diğer unsurların toplam sermayeye oranlanması suretiyle azaltıma konu edilen tutar içerisindeki sermaye unsurları tespit olunur.

Söz konusu oranın tespitinde;

a) Sermayeye ilave dışında başka bir hesaba nakledilmesi, işletmeden çekilmesi veya sermaye hesabından başka hesaplara aktarımı kurumlar vergisine ve kâr dağıtımına veya ana merkeze aktarılan tutara bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak öz sermaye kalemlerinin,

b) Sadece kâr dağıtımına veya ana merkeze aktarılan tutara bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak öz sermaye kalemlerinin,

c) Başka bir hesaba nakledilmesi veya işletmeden çekilmesi halinde vergilendirilmeyecek olan aynı ve nakdî sermayenin toplam sermaye içindeki payları dikkate alınır.

(2) Kurumların öz sermaye kalemlerini sermayeye ekledikleri tarihten itibaren beş tam yıllık süre tamamlanmadan sermaye azaltımı

Semra YALÇIN

yapmaları durumunda, azaltımın sırasıyla birinci fıkranın (a), (b) ve (c) bentlerinde yer alan sermaye unsurlarından yapıldığı kabul edilir.

(3) Sermaye azaltımında, öncelikli olarak sermayeye ilave edilen öz sermaye kalemlerinden, sermayeye eklenme tarihi beş tam yıllık süreyi geçmemiş olanların işletmeden çekildiği kabul edilir.

(4) Bu maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları kapsamında sermaye azaltımı suretiyle tespit olunan sermaye unsurlarından; birinci fıkranın (a) bendi kapsamında olanlar kurumlar vergisine ve vergi kesintisine, (b) bendi kapsamında olanlar sadece vergi kesintisine tabi tutulur. Kurumlar vergisine ve vergi kesintisine tabi sermaye unsurlarında, kesinti matrahı hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan tutar olup, bu tutar üzerinden Kanunun 15'inci ve 30'uncu maddeleri ile 193 sayılı Kanunun 94'üncü maddesi hükmü kapsamında kesinti yapılır.

(5) Geçmiş yıl zararlarının mahsubu suretiyle sermaye azaltılması durumunda, bu şekilde azaltıma konu edilen sermaye unsurları birinci, ikinci ve üçüncü fıkra hükümlerine göre tespit edilir ancak bu tutarlar üzerinden dördüncü fıkra kapsamında vergi kesintisi yapılmaz.

(6) Hazine ve Maliye Bakanlığı bu maddenin uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir."

Bu düzenleme ile sermaye azaltımı ikiye ayrılarak öz kaynağı oluşturan unsurların sermayeye eklenmesinden sonra beş yıllık süre dolmadan sermaye azaltımına gidilmesi ve beş yıllık süre dolduktan sonra sermaye azaltımına gidilmesi durumlarında azaltımın hangi sermaye unsurundan yapılmış sayılacağı ve bu unsurlardan hangilerinin kurumlar vergisine ve kâr payı dağıtımına bağlı vergi kesintisine veya sadece vergi kesintisine tabi tutulacağı veya hangi unsurların vergilendirilmeyeceği konuları düzenlenmiştir (Doğan, 2023: 49).

Madde gerekçesinde, “Ekonomik ve ticari aktivitenin bir sonucu olarak sermaye şirketleri muhtelif nedenlerle de sermayelerini azaltabilmektedirler. Bunlardan en bilinenleri şirketlerin içinde bulundukları ekonomik ve finansal durum sebebiyle bir kısım sermayelerinin atıl kalması, geçmiş yıl zararlarının sermaye azaltımı suretiyle itfa edilerek bilanço ve mali tabloların daha sağlıklı hâle getirilmesi veya sermayeye ilave esnasında vergilendirilmeyen bazı kaynakların sermaye azaltımı yoluyla işletmeden çekilmek istenmesidir. Sermayesi, işletmeden çekilmesi hâlinde vergilendirilmeyecek olan aynı veya nakdi sermayenin dışında diğer unsurları da barındıran şirketlerde sermaye azaltımının sermayenin hangi unsurlarından yapıldığı hususunda idare ile mükellefler arasında görüş ayrılıkları yaşanabilmekte, vergi kanunlarında bu hususu açıkça düzenleyen bir hüküm bulunmaması nedeniyle söz konusu durum zaman zaman yargı yoluna taşınan ihtilaf hâline de gelebilmektedir. Yapılan düzenleme ile sermayesi, işletmeden çekilmesi hâlinde vergilendirilmeyecek olan aynı veya nakdi sermayenin dışında farklı unsurları da barındıran şirketlerin sermayelerini azaltmaları durumunda, sermayenin hangi unsurunun ne kadar tutarda azalacağı ve azaltıma konu edilen bu unsurlar üzerinden nasıl vergileme yapılacağı hususunun netleştirilmesi amaçlanmaktadır... Böylelikle sermayeye ilave olunan kaynakların en az beş yıl boyunca sermayede kalması özendirilerek, işletmelerin öz kaynaklarının güçlü kalması teşvik edilmektedir.” (7420 sayılı Kanun 22. madde gerekçesi) açıklaması ile sermaye azaltımına ilişkin yasal düzenlemenin getiriliş amacı açıklanarak vergi kanunlarında sermaye azaltımının vergilendirilmesini açıkça düzenleyen bir hüküm bulunmadığı kanun koyucu tarafından da kabul edilmiştir.

KVK 32/B maddesi ile sermaye azaltımında vergileme konusunda usul ve esasları belirlemeye yetkili kılınan Hazine ve Maliye Bakanlığı, kanun maddesinin uygulamasına yönelik olarak 01/03/2023

Semra YALÇIN

tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Kurumlar Vergisi Genel Tebliği’nde (Seri No: 1) Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri No: 21) ile düzenleme yapmıştır.

Tebliğin, **“32.4.2. Sermaye azaltımına konu edilebilecek sermaye unsurları”** başlıklı maddesine göre;

“Kurumların öz sermaye kalemleri içerisinde yer alan; yeniden değerlendirme fonları, sermaye düzeltmesi olumlu farkları gibi bazı hesap kalemleri işletmeden çekildiğinde kurumlar vergisine ve kâr payı dağıtımına bağlı vergi kesintisine; geçmiş yıl kârları gibi bazı hesap kalemleri ise işletmeden çekildiğinde kâr payı dağıtımına bağlı vergi kesintisine tabi tutulmaktadır.

Mükellefler tarafından, öz sermaye kalemleri içerisinde söz konusu hesaplarda yer alan tutar sermayeye ilave edilebilmektedir. Bu bağlamda, sermaye azaltımı yapılması durumunda, sermaye azaltımının sermayeye ilave edilen hangi kalemlerden yapıldığı vergilendirme açısından önem arz etmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanununun 32/B maddesinde yapılan düzenleme ile kurumların sermayelerini azaltmaları durumunda, hangi sermaye unsurunun ne kadar tutarda azaltılmış kabul edileceği ve azaltılan bu tutarın nasıl vergilendirileceği hususları belirlenmiştir.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 192’nci maddesinde, işletmenin aktif toplamı ile borçları arasındaki fark öz sermaye olarak tanımlanmaktadır. 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği açısından ise öz sermaye, işletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren ödenmiş sermaye ile sermaye yedekleri, kâr yedekleri, geçmiş yıllar kârları ve geçmiş yıllar zararları ve dönemin net kâr veya zararını kapsar şeklinde ifade edilmiştir.

Öz sermaye kalemlerinin sermayeye eklenmesi sonrası kurumlar tarafından sermaye azaltılması durumunda, azaltılan bu tutar üzerinden yapılması gereken vergileme işleminde öncelikle dikkat edilecek husus, sermayenin hangi unsurunun ne kadar tutarda azaltılacağıdır.

Azaltıma konu edilebilecek sermaye unsurları esas itibarıyla;

I. Sermayeye ilave dışında başka bir hesaba nakledilmesi, işletmeden çekilmesi veya sermaye hesabından başka hesaplara aktarımı kurumlar vergisine ve kâr dağıtımına/ana merkeze aktarılan tutara bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak öz sermaye kalemleri,

II. Sadece kâr dağıtımına/ana merkeze aktarılan tutara bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak öz sermaye kalemleri,

III. Başka bir hesaba nakledilmesi veya işletmeden çekilmesi hâlinde vergilendirilmeyecek olan aynı ve nakdi sermaye

şeklinde üç sınıfta gruplandırılabilir."

KVK 32/B maddesiyle sermaye azaltımında vergilemenin; sermaye unsurlarının sermayeye ilavesinden itibaren 5 yıl dolmadan veya 5 yıl dolduktan sonra azaltmaya bağlı olarak iki farklı şekilde yapılması düzenlenmiştir.

Buna göre;

a) Sermayeye aktarılan çeşitli kaynakları aktarıldığı tarihten itibaren 5 yıl boyunca sermaye azaltımı yapmayan kurumlarda, bu sürenin sonunda sermaye azaltılmışsa, işletmeye konulan nakdi veya aynı sermaye ile sermayeye eklenen diğer unsurların toplam sermayeye oranlanması suretiyle azaltıma konu edilen tutar içerisindeki sermaye unsurları tespit edilerek vergilendirme yapılacağı,

Semra YALÇIN

b) Sermayeye aktarılan çeşitli kaynakları aktarıldığı tarihten itibaren 5 yıldan önce sermaye azaltımı yapan kurumlarda, azaltılan sermayenin öncelikle;

- Sermayeye ilave dışında başka bir hesaba nakledilmesi, işletmeden çekilmesi veya sermaye hesabından başka hesaplara aktarımı kurumlar vergisine ve kâr dağıtımına/ana merkeze aktarılan tutara bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak hesaplardan (kurumlar vergisi ve gelir vergisi stopajı hesaplanacaktır),
- Daha sonra, sadece kâr dağıtımına/ana merkeze aktarılan tutara bağlı vergi kesintisine tabi tutulacak öz sermaye kalemlerinden (gelir vergisi stopajı hesaplanacaktır),
- Son olarak ise başka bir hesaba nakledilmesi veya işletmeden çekilmesi hâlinde vergilendirilmeyecek olan aynı ve nakdi sermayeden (herhangi bir vergilendirme yapılmayacaktır),

oluştugu kabul edilerek vergilendirme yapılacağı (Bu düzenleme ile özgelelerde yer alan ve en yüksek vergileme gerektiren kaynağa öncelik veren anlayış devam ettirilmiş olup beş yıldan önce sermaye azaltımı yapan kurumlar için yeni bir düzenleme yapılmayıp mevcut idari uygulamanın yasal dayanağı kavuşturularak devamı öngörülmüyor (Sağlam, 2022b)).

c) Yapılan sermaye azaltımında sermayeye eklenen kaynakların bazılarının 5 yıllık süreyi aşması bazılarının ise aşmaması durumunda ise söz konusu kaynaklardan öncelikli olarak sermayeye ilave edilme tarihi 5 yılı geçmemiş olanların çekildiği kabul edileceği,

d) Geçmiş yıl zararlarının mahsubu suretiyle sermaye azaltılması durumunda, azaltıma konu edilen sermaye unsurları da yukarıda belirtilen hükümler kapsamında tespit

edileceği; ancak bu tutarlar üzerinden kâr dağıtımı veya ana merkeze aktarılan tutar kapsamında vergi kesintisi yapılmayacağı düzenlenmiştir (Fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltımı sadece zarar sebebiyle yapılan azaltımlarla sınırlı olmadığından diğer hâllerde de vergileme yapılmayacağının güvence altına alınması gerekir (Sağlam, 2022d)).

Yasal düzenleme ile kısaca, iç kaynağın sermayeye ilave edilmesinden itibaren 5 yıl geçtikten sonra yapılan sermaye azaltımlarında orantı, 5 yıllık süre tamamlanmadan önce yapılan sermaye azaltımlarında yüksek vergili olan unsura öncelik verme, sermayeye eklenen kaynakların bazılarının 5 yıllık süreyi aşması bazılarının ise aşmaması durumunda ise 5 yılı geçmemiş olanların işletmeden çekildiği kabul edilecektir.

Eğer, sermayeye eklenen öz kaynak unsurları beş yıl geçmeden sermaye azaltıma konu edilirse, Gelir İdaresi Başkanlığının konuya ilişkin görüşleri ile aynı doğrultuda en çok vergilendirmesi gereken sermaye unsurundan başlanacak, sonrasında vergi kesintisi yapılacak sermaye unsurlarından ve en son vergilendirilmeyecek olan nakit/ayni sermayeden karşılandığı kabul edilecektir. Sermayeye eklenen öz kaynak unsurları, üzerinden beş yıl geçtikten sonra sermaye azaltımına konu edilirse azaltılan sermayenin hangi unsurlardan sayılacağı oranlama yöntemiyle belirlenecektir. Bazı öz kaynak unsurlarının sermayeye ilavesi üzerinden beş tam yıl geçmediği ve bazı öz kaynak unsurlarının sermayeye ilavesi üzerinden beş tam yıl geçtiği tespit edilirse, sermaye azaltımına konu olan öz kaynak unsurlarının öncelikle sermayeye ilavesinden sonra beş tam yılı geçmeyen sermaye unsurlarından karşılandığı kabul edilerek azaltılan sermaye tutarı, bu sermaye unsurlarından karşılanmaya yetmezse kalan tutarın hangi sermaye unsurundan karşılandığının varsayılacağı oranlama yöntemiyle tespit edilecektir (Doğan, 2023: 49).

Semra YALÇIN

Beş yıllık sürenin hesaplanmasında, “...sermayeye eklendiği tarihten itibaren beş tam yıllık süreyi...” düzenlemesi ile dönemsellik ilkesinin geçerli olduğu vergi hukukunda yıl olarak belirlenen sürelerin nasıl hesaplanacağına ilişkin tartışmalara engel olunmuştur. Madde gerekçesinde, “...Böylelikle sermayeye ilave olunan kaynakların en az beş yıl boyunca sermayede kalması özendirilerek, işletmelerin öz kaynaklarının güçlü kalması teşvik edilmektedir.” şeklinde beş yıllık sürenin tercih edilme nedeni de açıklanmıştır. Kanun değişikliği öncesi sermaye azaltımının süre sınırlaması olmadan vergilendirilmesi eleştiriliyordu. Gerek 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun’da gerekse VUK’ta tahakkuk ve tahsil zamanasını süreleri ayrı ayrı düzenlenerek özel zamanasını süreleri konularak hukuki güven ve istikrarın tesisi amaçlanmıştır. Sermayeye eklendiği tarihten sonra yapılacak sermaye azaltımı işlemi sonucunda ortaklara iade edilen tutarların herhangi bir zamanasını süresine bağlı olmadan kâr payı dağıtımı olarak nitelendirilerek vergilendirilmesi hukuki güven ilkesine aykırı olur ve şirketlerin kâr dağıtım politikaları üzerinde, ekonomik gerekliliklerin dışında, vergilendirmeden kaynaklanan sebeplerin belli bir süre ile sınırlı olmaksızın etkili olabilmesine neden olur. Geçmiş yıl kârlarının sermaye azaltımına konu olması hâlinde tevkifata tabi tutulması gerekeceği ya da sermayeye eklendikten sonra ne kadar süre sermaye azaltımına konu edilemeyeceği hususunda belirlilik yoktur. Ayrıca, işletmeden çekilmesi hâlinde vergilendirilecek bazı kalemler sermayeye eklenmeleri hâlinde vergilendirilmeyecek olup bu unsurların sermayeye eklendikten sonra ne kadar bir süre içinde sermaye azaltımına konu edilmeleri hâlinde vergilendirilecekleri hususu da belirsizdir. Sermayeye eklenen bazı fon ve karşılıklar, sermaye azaltımına konu edildiğinde hukuki güven ve istikrar ilkesi gereği bu işlemin vergilendirilmesinin belli sürelerle tabi kılınması ve bu süreler geçtikten sonra vergileme-

nin söz konusu olmaması gerekir. Örneğin kârın sermayeye ilave edildiği ya da bunun tescili tarihinden itibaren beş yıl içinde sermaye azaltımına konu edilmesi hâlinde gelir vergisi tevkifatına tabi tutulacağı yönündeki bir düzenleme belirtilen süre sona erdikten sonra, işletmelerin bu unsurlar üzerinde vergi kaygısı taşımadan ekonomik amaçlarla serbestçe tasarruf edilebilmesine imkân sağlar (Öztürk, 2012: 242-243).

TTK 376'ncı maddesinde düzenlenen zarara mahsuben yapılan sermaye azaltımlarında, işletme dışına çıkan bir kaynak olmayıp ortaklara intikal eden servet olmadığı için vergilendirme yaratacak bir durum da yoktur (Erdem, 2023). 5520 sayılı KVK'ya 32/A maddesinden sonra gelmek üzere eklenen "(5) Geçmiş yıl zararlarının mahsubu suretiyle sermaye azaltılması durumunda, bu şekilde azaltıma konu edilen sermaye unsurları birinci, ikinci ve üçüncü fıkra hükümlerine göre tespit edilir ancak bu tutarlar üzerinden dördüncü fıkra kapsamında vergi kesintisi yapılmaz." maddesinde yer alan "... vergi kesintisi yapılamaz" ifadesinden sadece kurumlar vergisi mi veya hem kurumlar hem de gelir vergisi kesintisinin yapılmayacağı tam olarak anlaşılmamaktadır. Kanun maddeleri incelendiğinde kanun koyucunun "gelir vergisi kesintisi yapılmayacağını(kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisi-stopaj)" kastettiği anlaşılmakta ancak konu hakkında bir açıklamanın yapılmasında fayda bulunmaktadır. Ayrıca, ortaya çıkan zarar nedeniyle sermaye azaltımında şirket dışına herhangi bir nakit çıkışı olmayacağından gelir vergisi kesintisi ile birlikte kurumlar vergisi kesintisinin de yapılmaması şirketlerin yararına olacaktır (Doğan ve Zozik, 2023: 49). Tebliğ ile bu husus, "Geçmiş yıl zararlarının mahsubu suretiyle sermaye azaltılması durumunda, bu şekilde azaltıma konu edilen sermaye unsurları, Tebliğin "32.4.2." bölümünde yapılan açıklamalara göre tespit edilecektir. Ancak, geçmiş yıl zararlarının sermayeye mahsup edilmesi işleminde Kanun'un 32/B maddesi hük-

Semra YALÇIN

müne göre ortaklara nakden veya hesaben yapılmış bir ödeme söz konusu olmadığından, bu mahsup işlemi kâr payı dağıtımı/ana merkeze aktarılan tutar olarak değerlendirilmeyecek ve azaltıma konu edilen sermaye unsurları üzerinden vergi kesintisi yapılmayacaktır. Bununla birlikte, geçmiş yıl zararlarının sermaye azaltımı suretiyle mahsubunda, sermayeye eklenen öz sermaye kalemlerinin içerisinde sermaye azaltımı esnasında kurumlar vergisine tabi tutulması gereken bir unsur olması hâlinde, azaltıma konu edilen tutarın tespitinde Tebliğin “32.4.2.” ile “32.4.5.” bölümlerinde yapılan açıklamalar dikkate alınmak suretiyle vergileme yapılacaktır.” şeklinde açıklanmıştır.

KVK 32/B-4’te, kurumlar vergisine ve vergi kesintisine tabi sermaye unsurlarında, kesinti matrahı hesaplanan kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan tutar olup, bu tutar üzerinden Kanun’un 15’inci ve 30’uncu maddeleri ile 193 sayılı Kanun’un 94’üncü maddesi hükmü kapsamında kesinti yapılacağı düzenlenmiş olup öz sermaye grupları sayma yoluyla belirlenmemişse de bu durum mevzuat hükümleri yorumlanarak tespit edilebilir. Örneğin; önceki yıllarda eklenen geçmiş yıl kârları ve yasal yedekler üzerinden elde edildikleri yıl üzerinden kurumlar vergisi ödendiğinden sermaye azaltımına konu olursa sadece vergi kesintisine tabi tutulacaktır (Gençtürk, 2023: 251).

IX. KURUMLAR VERGİSİ KANUNU’NA GETİRİLEN DÜZENLEMELERE YÖNELTİLEN GÖRÜŞLER

Sermaye azaltılmasının hangi unsurlardan yapıldığı tespit edildiğinde vergilendirmeye tabi olan kalemler vergilendirilecek tabi olmayanlar ise vergilendirilmeyecektir. Hisse senedi ihraç primleri, yasal, statü ve olağanüstü yedekler, hisse senedi iptal kârları, geçmiş yıl kârları kurumlar vergisine nakdi ve ayni sermaye hem kurumlar hem gelir vergisine tabi değildir. (Yaşar, 2023: 78).

Yeni düzenlemede, azaltılan tutarların içinde kurumlar vergisine ve kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisine (stopaja) tabi tutulacak öz sermaye kalemleri varsa, sadece kâr dağıtım stopajı yapılmayacağı öngörülmekte olup sermayenin zararlara mahsuben azaltılması hâlinde ortaklara intikal eden bir bedel olmadığından bu düzenleme doğrudur. Ancak zarar sebebiyle sermaye azaltımında şirket dışına nakit çıkışı olmadığından, kurumlar vergisi hesaplanmasını, yani bu işlemin “çekiş” olarak değerlendirilmesi doğru olmayıp kâr dağıtım stopajı yapılmadığı gibi kurumlar vergisi de hesaplanmamalıdır (Sağlam, 2022a; Maç, 2023).

7420 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme, yasallık açısından önemli bir düzenleme olsa da idarenin özelgelerindeki görüşlerinin devamını sağlar nitelikte olması ve kısmi bölünme gibi hususlarda düzenleme içermemesi nedeni ile eleştirilebilir (Erdem, 2023).

Özkaynak kalemlerinin sermayeye eklenmesi hususunun 5 yıllık süreye bağlanmasının uygulamadaki zorluğu, şirketlerin hata yapmalarına neden olabileceğinden bu ayrımın doğru olmadığı, sermayenin korunması hedeflenmişse, 5 yılı aşan azaltımlarda vergi istisnası düzenlemesinin daha doğru olacağı uygulayıcılar tarafından savunulmaktadır (Açar, 2023: 17).

TTK m. 462’de, sermayeye eklenebilecek iç kaynaklar, “esas sözleşme veya genel kurul kararıyla ayrılmış ve belirli bir amaca özgülenmemiş yedek akçeler ile kanuni yedek akçelerin serbestçe kullanılabilen kısımları ve mevzuatın bilançoya konulmasına ve sermayeye eklenmesine izin verdiği fonlar” şeklinde tanımlanmıştır. Mevzuatın bilançoya konulmasına ve sermayeye eklenmesine izin verdiği fonlar, vergi mevzuatına göre oluşmuş fonlar olup örnek olarak “yeniden değerlendirme fonu, maliyet artış fonu, enflasyon düzeltmesi farkları, taşınmaz ve iştirak hissesi satış kazancı, vergi af veya yapılandırma kanun-

Semra YALÇIN

ları ile varlık barışı kapsamında oluşan fonları” gösterebiliriz. Bu fonların taşınmaz ve iştirak hissesi satış kazancı dışındakileri ile TTK’ya göre yasal yedek niteliğinde olan hisse senedi ihraç primleri (emisyon primleri) de sermaye yedeği niteliğindedir.

Sermayeye eklenmiş, nakit ve ayın dışındaki iç kaynakların sermaye azaltımı nedeniyle vergilendirilmesi mümkün müdür? Sermaye içindeki sermaye yedeklerinin dağıtımı, eğer kanunda özel bir hüküm yoksa kâr dağıtımı olarak kabul edilemez. Örneğin emisyon priminin gerek emisyon primi olarak doğrudan gerekse azaltılan sermaye tutarı içinde olduğu varsayılarak dolaylı dağıtılması hâlinde, mevcut düzenlemeler çerçevesinde kâr dağıtım stopajına tabi tutulması ve ortaklar nezdinde vergilendirilmesi mümkün olamaz/olmamalıdır. Sermaye azaltımında vergilemenin gerekçesi, ortağa verilen nakit, başka bir ifade ile satın alma gücü, ortaktaki zenginleşme olduğundan fon çıkışı gerektiren sermaye azaltımı işlemlerinde, sermayenin içindeki kâr yedekleri ve (kanunda dağıtımı hâlinde vergileme yapılacağı hükme bağlanmış) sermaye yedekleri ile sınırlı olarak vergilendirme yapılabilir (Sağlam, 2022a).

Artırılan sermayenin kaynakları şirket genel kurulu tarafından serbestçe belirlenebiliyorsa, azaltılan sermayenin kaynakları da serbestçe belirlenebilmelidir (Sağlam, 2022c; Maç, 2023: 14). Vergilendirilmesi özel kanun hükümleri ile sağlanmış sermaye yedekleri (VUK’un Geçici 25 ve Mükerrer 298/A maddelerine göre oluşan enflasyon düzeltmesi olumlu farkları ve pasif kalemlere ait enflasyon fark hesapları ile Geçici 31, 32 ve Mükerrer 298/Ç maddeleri kapsamında yapılan yeniden değerlendirme işlemleri nedeniyle pasifte oluşan özel fon hesapları vs.) zaten ilgili düzenlemelerde ayrıca belirtildiğinden sermaye azaltımı hâlinde vergileme gerektiren kalemler, sermayenin içinde yer alan geçmiş ve cari yıl kazançları ile sınırlı olarak düzen-

lenmeli; bunların dışındaki diğer sermaye yedeklerinin ne doğrudan dağıtılması ne de sermaye azaltımı yoluyla vergiye tabi olmadığı hususu ile bilanço açıklarının/zararların kapatılması ve kısmi bölünme sebebiyle yapılan sermaye azaltımları gibi fon/nakit çıkışı gerektirmeyen azaltımların vergileme konusu olmadığı, yasal düzenleme ile açıklığa kavuşturulmalıdır. (Sağlam, 2022b; Tan, 2021: 330). Azaltılan sermaye tutarının içinde yer alan unsurların nasıl tespit edileceği kanunda açıkça belirlenmeli, işleme taraf olanların tercihlerine itibar edilmeli, azaltımın istenen kaynaktan yapıldığına şirketlerin karar vermelerini kabul eden, “serbest” yöntemi olarak ifade edilebilen yöntem kabul edilmelidir. Artırılan sermayenin kaynakları serbestçe belirlenebiliyorsa, azaltılan sermayenin kaynakları da kurumlarca serbestçe belirlenebilmelidir. Bu yaklaşımın benimsenmemesi hâlinde orantı yöntemi, mevcut özelgelerdeki en yüksek vergi gerektiren kaynakları önceleyen yaklaşıma göre daha makul olup en azından hem mükellef hem de idareye eşit mesafede duran bir yöntem olduğu söylenebilir. Ortak alacaklarının sermayeye eklenmesi işleminin de vergisel açıdan nakit sermaye artışı olduğundan azaltılan tutarın ortak alacaklarına tekabül eden kısmı için de vergileme yapılmayacağı hususunun kanuni düzenlemede açıkça ifade edilmesi, gereksiz tartışmaları ortadan kaldıracaktır (Sağlam, 2022b).

X. ŞİRKETLERİN SAHİP OLDUĞU KENDİ HİSSE SENETLERİNİN İPTALİ AMACIYLA YAPILAN SERMAYE AZALTIMLARI

GVK 94. maddesine 7256 sayılı Kanun ile 11/11/2020 tarihinde eklenen 17. fıkra hükmü ile tam mükellef sermaye şirketlerinin iktisap ettikleri kendi hisse senetlerini veya ortaklık paylarını, sermaye azaltımı yoluyla itfa etmeleri hâlinde iktisap bedeli ile hisse senetlerinin veya ortaklık paylarının itibari değeri arasındaki fark tutar sermaye azaltımına ilişkin kararın ticaret sicilinde tescil edildiği tarih, iktisap bedelinin altında bir bedel karşılığında elden çıkarmaları hâlinde iktisap bedeli ile elden çıkarma bedeli arasındaki fark tutar

Semra YALÇIN

elden çıkarma tarihi, iktisap ettikleri tarihten itibaren iki tam yıl içerisinde, sermaye azaltımı yoluyla itfa etmemeleri veya elden çıkarmaları hâlinde, iktisap bedeli ile hisse senetlerinin veya ortaklık paylarının itibari değeri arasındaki fark tutar iktisap tarihinden itibaren iki tam yıllık sürenin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı sayılacağı ve bu tutarlar üzerinden %15 oranında vergi tevkifatı yapılacağı düzenlenmiştir.

GVK'ya göre, şirketlerin kendi hisse senetlerini iktisap etmeleri hâlinde, iktisap ettikleri kendi hisse senetleri için sermaye azaltımı kararı alınabiliyor, iktisap bedeli ile hisse senetlerinin itibari değeri (nominal bedeli) arasındaki fark, sermaye azaltımına ilişkin kararın tescil edildiği tarih itibarıyla kâr payı olarak dağıtılmış sayılıyor ve dağıtılmış sayılan bu kâr payları üzerinden %15 stopaj (vergileme) yapılıyor. Sermaye azaltımına ilişkin düzenlemede bu duruma yönelik herhangi bir belirleme yer almadığı için her iki düzenleme de aynı anda uygulanacak mı? Şirketin kendi hisse senedini iktisapta azaltım nedeniyle yapılan vergileme özel bir düzenlemeye dayandığından ve amacı farklı olduğundan sermaye azaltımı ile ilgili genel düzenleme olan 32/B maddesi kapsamında yapılan vergilendirme bu amaçla yapılan sermaye azaltımlarında uygulanmalıdır, aksi hâlde mükerrer ve ağır bir vergileme yapılmış olur (Sağlam, 2022c). GVK 94. maddesi ile şirketlerin ortaklarından iktisap ettikleri kendi hisse senetlerini veya ortaklık paylarını, sermaye azaltımı yoluyla iki yıl içinde iptal etmemeleri hâlinde ikinci yılın sonunda ortaklara dağıtılacağını hüküm altına almış olup sermaye azaltımı hâlinde çıkacak vergisel sonuçla aynı vergisel sonucun ortaya çıkması gerekmektedir (Erdem, 2023).

XI. KISMİ BÖLÜNME SEBEBİYLE YAPILAN SERMAYE AZALTIMI

Kısmi bölünmede devralan şirket hisselerinin doğrudan ortaklara verilmesi hâlinde bölünen şirkette sermaye azaltımı yapılması

gerekmektedir. Ortaklara pay dağıtarak gerçekleştirilen kısmi bölünme işlemlerinde vergiye tabi bir değer artışı/elden çıkarma olmadığı kabul edildiğinden, bu sermaye azaltımı ortaklara nakit çıkışı yapılan ve ortakların mal varlığında artışa neden olan bir azaltım niteliğinde olmadığından, bu azaltım sebebiyle vergi alınmaması Maliye tarafından da kabul ediliyor, özgelelerde, kısmi bölünme nedeniyle yapılan sermaye azaltımlarında, devralan şirket bünyesinde sermayenin kaynaklarına göre takip edilmesi şartıyla azaltım sebebiyle vergileme yapılmayacağı belirtiliyordu. Sermaye azaltımına ilişkin yeni düzenlemede bu konuya açıkça yer verilmemiş olması uygulamada bir değişiklik meydana getirmez. Ancak bu durumun Maliye tarafından açıkça ifade edilmesi isabetli olacaktır (Sağlam, 2022c). Kanun değişikliği sonrası verilen özgelelerde de aynı görüş verilmeye devam edilmiştir⁵.

SONUÇ

Sermaye azaltımı, esas veya çıkarılmış sermayenin azaltılması olup bir anonim şirket, sermayenin ortaklık faaliyetlerine göre ihtiya-

⁵ “...Kısmi bölünme sonucu sermaye azaltımı yapan şirketinizin aynı anda sermayeye eklenmiş olan enflasyon düzeltmesi olumlu farkları, sermaye yedekleri ile geçmiş yıl kârlarının devralan şirkete aktarılması ve bu şirket nezdinde söz konusu unsurların sermaye alt hesaplarında takip edilmesi halinde, sermaye azaltımı nedeniyle herhangi bir vergileme söz konusu olmayacaktır. Ancak, söz konusu hesapların devralan şirkette başka bir hesaba nakledilmesi veya işletmeden çekilmesi halinde ise bu işlemin gerçekleştiği dönemde devralan şirket nezdinde vergilendirme yapılacaktır. Şirketinizin, sermaye azaltımının, sermayeye eklenmiş olan enflasyon düzeltmesi olumlu farkları, sermaye yedekleri ile geçmiş yıl kârlarından karşılandığı ve bu hesaplarda yer alan tutarların devir alan şirketin sermaye alt hesaplarında takip edilmediği durumlarda ise sermaye azaltımı esnasında gerekli vergilendirme işlemlerinin yapılacağı tabiidir.” (03.02.2023 tarih ve E-62030549-125[19-2022]-162112 sayılı GİB Özeldes).

Semra YALÇIN

cın üzerinde olması ve bilanço açığının kapatılması sebepleriyle sermaye azaltılması yoluna gidebilmektedir. Vergi kanunları temel olarak, sermayeyi değil sermayenin getirisini vergilemeyi amaçladığından hukukumuzda sermayenin vergilendirilmesi mümkün değildir. Ancak mükelleflerin sermaye azaltımı suretiyle kâr dağıtımı yapımlarının engellenmesi için de sermaye azaltımı vergilendirilmektedir. Sermaye azaltımına gidildiğinde yapılan azaltımın hangi kaynaktan yapıldığının tespit edilmesi, bu kaynaklar arasındaki sıralamanın nasıl olacağı ve vergilendirilmesi konusunda yasal bir düzenleme olmayıp bu durum uygulamada özelemlerle şekillenmişken 09/11/2022 tarih ve 32008 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan, 7420 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Kurumlar Vergisi Kanunu’na eklenen 32/B madde ile sermaye azaltımında vergilemeye ilişkin düzenleme yapılarak şirketin kuruluş aşamasında ve/veya sonradan ortaklar tarafından konulan nakdi ve/veya aynı sermayenin ve sermayeye eklenen öz kaynak unsurlarının sermaye azaltımı yoluyla ortaklara iadesi durumunda nasıl vergilendirileceği yasal dayanağa kavuşturulmuştur. 7420 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme, yasallık açısından önemli bir düzenleme olsa da idarenin özelemlerindeki görüşlerinin devamını sağlar nitelikte olması ve kısmi bölünme gibi hususlarda düzenleme içermemesi nedeni ile eleştirilere açıktır.

KAYNAKÇA

Açar, Fahrettin (2023 Ocak). Kurumlarda Sermaye Azaltımının Yeni Düzenlemeler Kapsamında Değerlendirilmesi. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*. 15-18.

Akarca, Akif ve Mehmet, Şafak (2024). Daha Önce Sermayeye İlave Edilmiş Kâr Paylarının Sermaye Azaltımı ya da Tasfiye Hâlinde Ortaklara Ödenmesinde Vergileme Gerekir Mi?

<https://www.dunya.com/kose-yazisi/daha-once-sermayeye-ilave-edilmis-kar-paylarinin-sermaye-azaltimi-ya-da/12765>, (Erişim Tarihi: 25.04.2024).

Alptürk, Ercan (2009 Ocak). Hukuksal ve Vergisel Boyutlarıyla Sermaye Küçültülmesi. *Mali Pusula*. S.49, 28-32.

Akbulak, Yavuz (2024). Yeni TTK'ya Göre Anonim Şirketlerde Sermaye Azaltımı. <https://www.dunya.com/gundem/yeni-ttk039ya-gore-anonim-sirketlerde-sermaye-azaltimi-haberi-142934>, (Erişim Tarihi: 05.05.2024).

Akbulut, Ali Rıza (2003 Mayıs). Sermaye Azaltımı ve Gelir Vergisi Stopajı. *Vergi Dünyası Dergisi*. S. 261, 117-122.

Ansay, Tuğrul (1982). Anonim Şirketler Hukuku. (6. Baskı). Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. Ankara: Olgaç Matbaası. 221.

Arsılanlı, Halil (1960). Anonim Şirketler I. (3. Baskı), Fakülteler Matbaası. İstanbul.

Aslan, Memduh ve Turanlı, Hüsnü (2022 Aralık). Anonim ve Limited Şirkette Vergisel Boyutuyla Sermayenin Tamamlanması. *İzmir Barosu Dergisi*. Yıl: 87, S. 3, 63-97.

Bahtiyar, Mehmet (1996). Anonim Ortaklıkta Kayıtlı Sermaye Sistemi ve Sermaye Artırımı. İstanbul.

Bayram, Salih (2016 Aralık). Anonim Şirketlerde Sermayenin Azaltılması ve Ortaya Çıkabilecek Vergisel Yükümlülükler. *Vergi Dünyası Dergisi*. S. 424, 63-69.

Bıyık, Recep (2009). Sermaye Azaltımı Vergisel Sonuçlar Doğurabilir. *Dünya Gazetesi*, 3 Temmuz, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/sermaye-azaltimi-vergisel-sonuclar-dogurabilir/4649>, (Erişim Tarihi: 10/04/2024).

Semra YALÇIN

- Çağlar, Hayrettin (2010 Ekim). Anonim Şirketlerde Esas Sermayenin Azaltılması. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Çiftçi, Bülent (2010 Mayıs). Sermaye Azaltılması: Mali Yönden İncelenmesi. *Lebib Yalkın Dergisi*. S. 77, 53-58.
- Dikmen, Birgül (2018 Haziran). Sermaye Azaltımının Kaynağına Bağlı Vergisel Sonuçlar. *Vergi Dünyası Dergisi*. S. 442, 6-17.
- Doğan, Zeki (2020 Haziran). Sermaye Şirketlerinin Sermaye Azaltımında Karşılaşabilecekleri Vergisel Sorunlar. *Vergi Raporu Dergisi*. S. 249, 55-71.
- Doğan, Zeki ve Zozik, Adalet (2023). Sermaye Azaltımında Vergileme ile İlgili Son Değişikliklerin Analizi. *Vergi Sorunları Dergisi*, Cilt: 46, Sayı: 414 https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/1179_272/sermaye-azaltiminda-vergileme-ile-ilgili-son-degisikliklerin-analizi, (Erişim Tarihi: 04/04/2024).
- Doğanay, İsmail (1981). Türk Ticaret Kanunu Şerhi. (Yeniden İncelenip Genişletilmiş 2. Baskı, 1. Cilt). Ankara: Olgaç Matbaası.
- Doğrusöz, Bumin (2020). “Eklenenler sermayeden çıkarılırsa”, Dünya Gazetesi, <https://www.resulkurt.com/?artikel,13346/eklenenler-sermayeden-cikarilirsa> (Erişim Tarihi: 23.04.2024).
- Domanıç, Hayri (1978). Anonim Şirketler. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Egemen, Ali (2024). Anonim Şirketlerde Vergisiz Sermaye Azaltımı veya Vergisiz Kâr Dağıtımı. <https://www.alie-gemen.com.tr/anonim-sirketlerde-sermaye-azaltimi-veya-vergisiz-kar-dagitimi>, (Erişim Tarihi:01/04/2024).
- Erdem, H. Ercüment (2023 Ocak). 7420 sayılı Kanunla Getirilen Sermaye Azaltımında Vergileme Uygulaması. *Vergi Pusulası*

Dergisi. S. 3, (<https://www.denet.com.tr/vergi/dosyalar/makaleler/DUYURU008.123.pdf>).

Gençtürk, Yetkin Kaan (2023). Türk Vergi Hukukunda Kurum Sermayesine Eklenen Öz Sermaye Unsurlarının Sermaye Azaltımına Konu Edilmesi Hâlinde Vergilendirilmesi. 12. Genç Vergi Hukukçuları Sempozyumu Bildiri Kitabı. Filiz Kitabevi, 247-272.

Kaçar, Yusuf (2021 Şubat). Anonim Şirketlerde Sermaye Azaltılması İşlemleri ve Vergi İlişkisi. *International Journal of Management and Administration*. 5(9).

Kalaycı, Serkan (2014 Nisan). Sermaye Kaynakları ile Geçmiş Yıl Zararlarının Sermaye Azaltımında Kullanılması Nedeniyle Doğacak Vergisel Yükümlülükler. *Vergi Raporu*. S. 175.

Karaman Coşgun, Özlem (2012). Anonim Şirketlerde Sermaye Kavramı ve Ayni Sermaye Değerinin Belirlenmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 18(2), 333-348.

Karayalçın, Yaşar (1988). Muhasebe Hukuku, Genişletilmiş 2. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Sevinç Matbaası, Ankara.

Keskin, Harun (2009). Sermaye Azaltımının Esnekleştirilmesi: “Kayıtlı Sermaye Azaltımı” İçin Bir Öneri. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 25 (2), 405-424.

Keskin, Harun (2008). *Anonim Ortaklıklarda Esas Sermayenin Azaltılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Semra YALÇIN

- Kılıç, Gözde (2018 Temmuz). Sermaye Artırımı Sermaye Azaltımı ve Eşzamanlı Sermaye Azaltımı ve Artırımının Hukuki ve Vergisel Boyutu, Vergide Gündem. S. 2-6.
- Karşlıoğlu, Hasan (2019). Anonim Şirketlerde Kâr Payının Hesaplanması ve Dağıtım İlkeleri. *Ankara Barosu Dergisi*. (3).
- Kaynak, Fatih (2016 Nisan). Kurumlar Vergisi Mükelleflerinde Sermaye Azaltımının Vergisel Boyutu. *Vergi Raporu Dergisi*. S. 199, s. 47. https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/2016-199-Kurumlar_Vergisi_Mukelleflerinde_Sermaye_Azaltiminin_Vergisel_Boyutu-Fatih_Kaynak%20.pdf (Erişim Tarihi: 11/05/2024).
- Koçulu, Gökçen Gülsüm ve Türkmen, Fisun (2011 Mart). Anonim Şirketlerde Sermaye Azaltımı Uygulamasının Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Kanunları Açısından Değerlendirilmesi. *Vergi Dünyası*. S. 355.
- Maç, Mehmet (2009 Kasım). Şirketlerde Sermaye Azaltılması Hâlinde Ortaya Çıkabilecek Vergiler. *Lebib Yalkın Dergisi*. S. 71, (<https://www.denet.com.tr/vergi/dosyalar/makaleler/DUYURU103.K09.pdf>).
- Maç, Mehmet (2023 Ocak). Sermaye Azaltılmasında Ortaya Çıkacak Vergileri Belirleyen Yeni Yasal Düzenleme (7420 sayılı Kanun). *Lebib Yalkın Dergisi*. S. 229. (<https://www.denet.com.tr/vergi/dosyalar/duyurular/DUYURU003.123.pdf>).
- Moroğlu, Erdoğan (2018). Anonim Ortaklıklarda Sermaye Artırımı. (Güncelleştirilmiş 4. Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Oktay, Cemali Erdoğan (2013). Sermaye Azaltımı ve Vergisel Sonuçları. *Vergi Sorunları Dergisi*. S. 295, 129-137.

- Öncel, Mualla (1978). Kurumlar Vergisi Açısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye. Ankara.
- Öncel, Mualla; Kumrulu, Ahmet; Çağan, Nami ve Göker, Cenker (2022). Vergi Hukuku. (31. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztürk, İlhami (2012). Sermaye Azaltımı ve Vergisel Sonuçları. Sermaye Piyasası Kurulu. Ankara.
- Pulaşlı, Hasan (2015). Şirketler Hukuku Şerhi. (2. Baskı, Cilt 1). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Sağlam, Erdoğan (2022a). Sermaye Azaltımında Vergileme Yapılması Hakkındaki Görüşlerim ve Yasal Düzenleme Önerilerim. T24, 18/04/2022 Tarihli Köşe Yazısı.
- Sağlam, Erdoğan (2022b). Sermaye Azaltımında Vergileme İçin Yasal Düzenleme Şart. T24, 07/09/2022 Tarihli Köşe Yazısı.
- Sağlam, Erdoğan (2022c). “Sermaye Azaltımına İlişkin Yasal Düzenleme Yapıldı, Peki Sorunlar Çözüldü Mü?”. T24, 18/10/2022 Tarihli Köşe Yazısı.
- Sağlam, Erdoğan (2022d). Sermaye Azaltımı Konusunda Torba Yasa ile Sorunlu Bir Düzenleme Yapılıyor. T24, 16/10/2022 Tarihli Köşe Yazısı.
- Süt Göker, Çağıl (2021 Aralık). Sermaye Azaltımlarının Vergi Yükümlülüklerine Etkisi. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. XXXVII(4), 133-144.
- Tan, Mustafa (2021). Türk Vergi Hukukunda Sermaye Azaltımı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tekinalp, Ünal (2010). Anonim Ortaklıklarda Sermayenin Korunması İlkesi Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan. (Cilt 2). İstanbul. s. 1682.

Semra YALÇIN

- Tekinalp, Ünal (2020). Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku. (Güncelleştirilmiş 5. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Tuğlu, Ali (2006 Mart). Sermaye Azaltımı Yoluyla Kâr Dağıtımına Bağlı Vergiden Kaçınılabılır Mi?. *Yaklaşım*, S.159.
- Tuncer, Selahattin (1999 Ağustos). Vergi Hukukunda Muvazaa-I. *Yaklaşım Dergisi*. S. 80, 18-24.
- Tüfekçiler, Hakan (2024). Anonim Şirketlerde Sermaye Azaltımının Vergisel Etkileri. http://www.verginet.net/dtt/1/HakanTufekcilerSM-M-AnonimSirketlerdeSermayeAzaltimininVergi_14044.aspx, (Erişim Tarihi: 01/04/2024).
- Türk, Ahmet (1998 Aralık). Bilanço Açığını Gidermek Amacıyla Yapılan Sermaye İndirimi. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 19 (4).
- Varlı, Umut (2013). Şirketlerde Sermaye Azaltımının Vergisel Boyutu. *Yaklaşım*.
- Yağlıtaş, Ayçin (2009). Sermaye Azaltımı Bir Vergi Planlama Aracı Olabilir Mi?. <http://www.vergidegundem.com/files/Makale2-eyl09.pdf>, (Erişim Tarihi: 01/04/2024).
- Yaldız, Çağlasın (2020). Özelgelerin Hukuki Mahiyeti. *Kesit Akademi Dergisi* (23), 317-328. <https://doi.org/10.29228/Kesit.43265>.
- Yaşar, Burcu (2023). *Anonim Şirketlerde Sermaye Azaltımı*. [Yüksek Lisans Tezi] İzmir.
- Yavuz, Mustafa (2019). Türk Hukukunda Anonim Şirketlere Hakim Olan Temel İlkeler. *Gümrük Ticaret Dergisi*. S.18, 16. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/914538> (Erişim Tarihi: 01/04/2024).